

KULTURMILJÖUTREDNING SKEPPSHOLMSVIKEN 9, STOCKHOLM

2018-11-07

INLEDNING	3	WASAVARVET	15
BAKGRUND	3	AQUARIA OCH ALKÄRRSHALLEN	17
FÖRUTSÄTTNINGAR	3	NULÄGE	18
RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN	3	KULTURVÄRDEN	20
UTTRYCK FÖR RIKSINTRESSET	3	SKEPPHOLMSVIKEN	20
FORNLÄMNINGAR	4	BYGGNADERNA	20
KUNGLIGA NATIONALSTADSPARKEN	4	FÖRSLAGET	21
VÅRD- OCH UTVECKLINGSPLAN		SPÅRVÄGSHALLARNA	21
FÖR NATIONALSTADSPARKEN	4	FERDINAND	21
SJÖGÅRDEN	5	PARK	21
GÄLLANDE PLANER	6	KONSEKVENSER	23
KULTURHISTORISK KLASSIFICERING		KVARTERET OCH NÄROMRÅDET	23
AV BEBYGGELSE	6	VYER	24
FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN	7	RIKSINTRESSET STOCKHOLMS	
HISTORIK	8	INNERSTAD MED DJURGÅRDEN	26
AMIRALITETETS OMRÅDE	8	NATIONALSTADSPARKEN	26
BRÄDGÅRD OCH BOSTADSKVARTER	9		
ALKÄRRETS TIVOLI	10		
MASKINHALLEN	11		
ÅTER BRÄDGÅRD	12		
DANSUT	13		
NÖJESFÄLTET	14		

KULTURMILJÖUTREDNINGEN ÄR
FRAMTAGEN AV TYRÉNS AB

MEDVERKANDE:

Martin Lagergren

Lisa Johansson

Johanna Alton

John Hedlund

INLEDNING

BAKGRUND

I samband med detaljplanearbete för del av fastigheten Skeppsholmsviken 9 m.fl (d.nr. 2017-09424) inom stadsdelen Djurgården i Stockholm har Tyréns AB fått i uppdrag att upprätta en konsekvensbeskrivning där planförslagets konsekvenser för kulturmiljön bedöms.

På fastigheten Skeppsholmsviken 9 finns i dagsläget vattenmuseet Aquaria och spårvagnshallar. Ägaren till Aquaria, Parks and Resorts, har kommit med en förfrågan till Stadsbyggnadskontoret om en förändring av verksamheten till att istället rymma en konferens- och restauranganläggning. Marken ägs av Stockholms stad och upplåts genom ett arrendeavtal till Parks and Resorts. På samma sätt arrenderar AB Storstockholms lokaltrafik ett mindre område precis intill Aquaria för spårvagnsdepå för Spårväg City. SL planerar att byta ut spårvagnar inom de kommande åren och utföra en förlängning av spårvägen till centralen. Spårvagnarna blir därmed längre och kräver mer plats, vilket skapar ett behov att bygga om befintliga spårvagnshallar.

Detta kräver en ny detaljplan för fastigheten med syfte att möjliggöra en förändring av verksamheterna samt en förlängning av spårvagnshallarna inom planområdet. Det är även viktigt att ta hänsyn till allmänna platser i nära anslutning till området samt att gestaltningen utförs med respekt för riksintresset för Stockholms innerstad avseende Djurgården och dess karaktär samt Nationalstadsparken. Området är nämligen utpekade som en del av en kulturhistoriskt särskilt värdefull miljö i gällande översiktsplan.

Stadsbyggnadskontoret ser däremot en annan användning för området i framtiden och föreslår därmed en tidsbegränsad detaljplan. Anledningen är att behovet av att ha spårvagnshallar på området inte anses nödvändigt på sikt, då den redan byggda AGA-depån på Lidingö ska ersätta denna. Därmed reserveras platsen för ett mer offentligt utnyttjande i framtiden.

FÖRUT- SÄTTNINGAR

RIKSINTRESSE FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN

Stockholms innerstad och Djurgården utgör en miljö av riksintresse för kulturmiljövården. Att ett område pekats ut som riksintresse innebär att det bedöms ha så stora kulturhistoriska värden att det är av vikt för hela landet. I det kommunala arbetet med samhällsplanering skall dessa värden prioriteras. Om en åtgärd innebär påtaglig skada på de värden som ligger till grund för utpekandet är den enligt Miljöbalken inte tillåtlig. Även om skadan inte kan anses som påtaglig bör extra hänsyn visas. Förändringar som påverkar riksintressanta värden bedöms utifrån dess grad av påverkan. Även förändringar som görs utanför riksintressets geografiska avgränsning kan bedömas påverka riksintresset. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för riksintressen.

Motiveringen för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] lyder:

Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residens-, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad.

Utöver motiveringen har ett antal uttryck för riksintresset utpekats. Nedan följer utdrag ur uttryckstexten. De kursiverade delarna är citat ur värdetexten, och de fetmarkerade delarna är de uttryck som stämmer särskilt väl på planområdet eller dess närmaste omgivning. Under varje citerat stycke följer en kommentar som förklarar varför uttrycket ifråga är relevant.

I bedömningen av riksintresset har förutom planområdet (Skeppsholmsviken 9) även det direkt angränsade närområdet inkluderats i bedömningen.

UTTRYCK FÖR RIKSINTRESSET

SJÖFARTS-, HANDELS- OCH INDUSTRISTADEN

Sjöfarts-, handels- och industristaden. Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Skeppsholmen och Kastellholmen, delar av Djurgården, Beckholmen. (...)

Hela kuststräckan mellan Galärvarvet och bort till Beckholmen har en lång tradition av verksamheter kopplade till flottan och sjöfarten. Platsen nyttjades redan under 1600-talets andra hälft av Kungliga Amiralitetet, det ämbetsverk som styrde över sjöförsvaret. För dåtidens sjöburna befolkning hängde strandremsan på Djurgården tydligt samman med Kastellholmen och Skeppsholmen och verksamheterna i de olika områdena har varit klart sammankopplade.

Flera byggnader knutna till flottan och sjöfarten finns bevarade inom området, från båtsmansstugorna på Gröna Lunds område med kopplingar till 1600-talets amiralitetsområde, till galärvarvsskjulen från 1700-talet och 1940-talets minsvepar- och båthallar på Galärvarvsområdet. Djurgårdsvägen var under en period på omkring 150 år beläget på det som idag utgör Gröna Lunds område, och flera byggnader knutna till varvets administration finns bevarade, exempelvis det s.k. Järnvågshuset, och det gamla Varvskontoret (Apotekshuset). Stadens järnväg, där större delen av landets järnexport kontrollerades och vägdes, var också belägen på platsen under en 20-årsperiod i slutet av 1800-talet.

Inom planområdet knöts flottans koppling till platsen samman med nöjeslivets genom Wasavarvet som byggdes 1961, och ursprungligen rymde det bärgade regalskeppet Vasa. Byggnaden är idag delvis riven och till stora delar ombyggd, vilket försvårar läsbarheten, men kan ändå sägas ha en viss bäring på verksamhet kopplad till flottan och sjöfarten.

NÖJES- OCH REKREATIONSANLÄGGNINGAR

Nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. Teatrar och konsertsalar, Gröna Lunds tivoli och andra nöjesetablissemang. Anrika restauranger och värdshus, ordenshus och lokaler för olika sällskap, Skansen, Fäfangan,

idrottsanläggningar, parker och flanörstråk. Djurgårdens bebyggelse och rekreationslandskap, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark. Utvårdshus, slott och villor med omgivande parker från 1600- och 1700-talen och senare.

Planområdet och de omgivande kvarteren är särskilt präglade av stockholmarnas nöjesliv. Allmänna Gränd kantas längst ena sidan idag helt av Gröna Lunds verksamhet, och under nästan ett halvt sekel var Gröna Lunds konkurrent Nöjesfältet beläget i kvarteret Skeppsholmsviken. Innan dess låg Alkärrs tivolit och danspaviljongen Dansut i området. Längs Allmänna Gränd finns också flera anrika restauranger, Linden från 1880-talet och Tyrol från 1930-talet. I slutet av Allmänna Gränd ligger även Hasselbacken med anor från 1700-talet. Restaurang Blå porten hör samman med konsthallen Liljevalchs från 1910-talet.

Djurgårdsvägen ovanför Allmänna Gränd följer i stort det gamla jaktstängslets sträckning. Verksamheter har vuxit fram på platsen som en direkt följd av att en av grindarna till den kungliga jaktparken var belägen på platsen.

STOCKHOLMSKA SÄRDRAG

Andra stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer.

Skeppsholmsvikens front mot vattnet är synlig från ett stort antal platser i Stockholm, som Monteliusgatan på Mariaberget, Slussenområdet och Fjällgatan, och är till och med avbildad på det första fotografiet av staden, ett panorama från Mosebacketerrassen taget 1846.

Platsen utgör även en välkänd front mot Stockholms inlopp. Planområdet ligger mitt i förgreningen mellan de två huvudsakliga infartslederna till Stockholm från Saltsjön. Här passerar dagligen såväl privat trafik som turistbåtar och sjöburen lokaltrafik. Tomten är också synlig från Stadsgårdskajen där många kryssningsfartyg lägger till.

FORNLÄMNINGAR

Fastigheten Skeppsholmsviken 6, 7 ligger i direkt anslutning till fornlämningsområde RAÅ 103 i Stockholms stad. Fornlämningen utgörs av kulturlager och lämningar från medeltiden och fram till år 1850. Den omfattar även stora vattenområden både i Mälaren och i Saltsjön.

Den aktuella fastigheten var tidigare till stora delar en del av Saltsjön och ligger på utfylld mark. Utfyllnadslagren kan vara flera meter tjocka och utmed den tidigare strandlinjen kan rester efter bryggor finnas kvar och på den ursprungliga sjöbotten kan fartyglämningar påträffas. I samband med utgrävning inför utbyggnad av Liljevalchs sommaren 2018 påträffades lämningar från vad som troligtvis är en båtskrotningsplats från 1600–1700-talet. Bland annat hittades välbevarade vrak, träkistor, pålar och spångar.

Vid schaktningsarbeten under grundvattennivå kan länsstyrelsen besluta om att arbetena övervakas och eventuella lämningar dokumenteras av arkeologisk expwrtis.

Liknade arbeten under grundvattennivån har utförts i samband med ombyggnaden av Slussen.

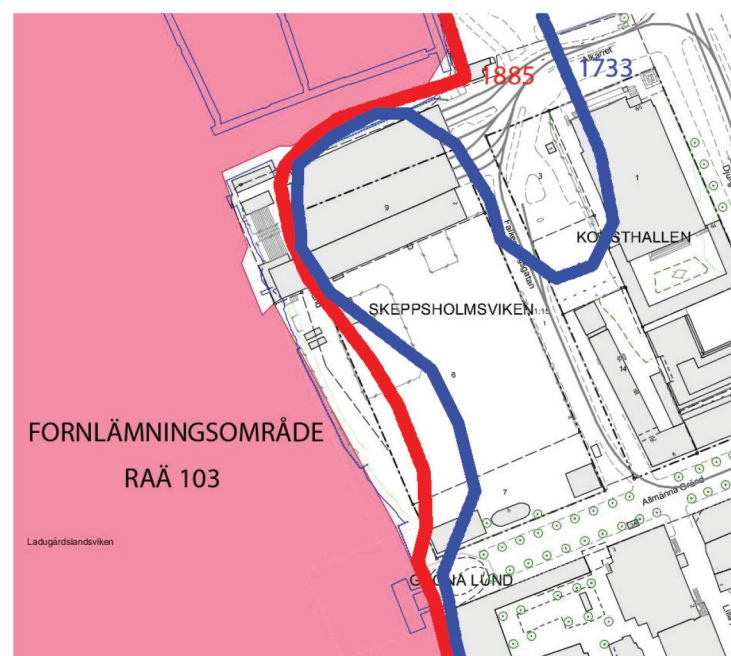
KUNGLIGA NATIONALSTADSPARKEN

4 KAP 7 § I MILJÖBALKEN

Planområdet ligger inom Nationalstadsparken, Ulriksdal–Haga–Brunnsviken–Djurgården sedan den 1 januari 1995. Enligt 4 kap 7 § i miljöbalken har nationalstadsparken ett särskilt skydd:

Området Ulriksdal–Haga–Brunnsviken–Djurgården är en nationalstadspark. Inom en nationalstadspark får ny bebyggelse och nya anläggningar komma till stånd och andra åtgärder vidtas endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller naturmiljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas. Trots bestämmelserna i andra stycket får en åtgärd som innebär ett tillfälligt intrång eller en tillfällig skada i en nationalstadspark vidtas, om

1. åtgärden höjer parkens natur- och kulturvärden eller tillgodoser ett annat angeläget allmänt intresse, och
2. parken återställs så att det inte kvarstår mer än ett obetydligt intrång eller en obetydlig skada.

Ovan: Det ljusröda området markerar fornlämningsområdet utanför kvarteret Skeppsholmsviken. Nedan: Linjerna visar hur tomten förändrats över tid. Den röda linjen visar vart strandlinjen gick 1885 och den blå 1733.

BEVARA OCH UTVECKLA KUNGLIGA NATIONALSTADSPARKEN

Framtida vård och utveckling av Kungliga nationalstadsparken styrs av fem ledord, vilka förtydligar parkens kvaliteter och karaktär:

Kungligt inflytande och Sveriges historia

Folknöje

Kunskap

Biologisk mångfald

Hälsa och motion

Hänsynen till natur- och kulturmiljövärden innebär att möjligheterna till nybyggnad är begränsad. Intrång i parklandskap och naturmiljö får inte ske. Nya byggnader och anläggningar ska vara väl anpassade till naturen och till befintlig bebyggelse.

I den proposition som föregick införandet av bestämmelsen (Nationalstadsparken Ulriksdal–Haga–Brunnsviken–Djurgården prop. 1994/95:3) förtydligas avsikten. I avsnittet 9.2 i propositionen, står det:

”Det följer av syftet med nationalstadsparken att områdets huvudstruktur vad avser natur- och bebyggelseområden inte får ändras. Nya byggnader och anläggningar som inte behövs för att befintliga verksamheter skall kunna fungera bör därför i princip inte medges. Skyddet torde däremot inte hindra etablerade verksamheter inom eller intill nationalstadsparken från att fungera och utvecklas i anslutning till tidigare ianspråktaga områden.”

Enligt propositionen bör utvecklingen i nationalstadsparken inriktas på att förstärka områdets natur-, kultur- och rekreationsvärden. Det bör vara möjligt att uppföra nya byggnader inom de områden som stärker verksamheter, enligt de fem ledorden, däribland ledordet Folknöje. Det bör också vara möjligt att bygga om och anpassa befintliga byggnader efter befintliga verksamhetens behov inom ramen för ledordet.

VÅRD- OCH UTVECKLINGSPLAN FÖR NATIONALSTADSPARKEN

DELOMRÅDE VÄSTRA DJURGÅRDSÖN

Skeppsholmsviken 9 ligger inom delområdet som utgör den västra delen av södra Djurgården, vilken präglas av nöjesetablissemang, såsom Skansen, Gröna Lund och ett stort antal restauranger och museer. Längs

Djurgårdsvägen och vid vattnet ligger byggnader och anläggningar som under lång tid gett plats åt dessa verksamheter. Byggnader och anläggningar i denna miljö är ofta skilda från gatan genom stödmurar, staket eller trädplanterade parkytor (Hasselbacken, Liljevalchs, Blå porten, Gröna Lund, Lilla Hasselbacken m fl).

VÄRDEN SOM BÖR TAS TILLVARA OCH UTVECKLAS

Här är ett urval av de värden som identifierats i vård- och utvecklingsplanen för västra Djurgårdsön, med utgångspunkt från den aktuella fastighetens lokalisering, karaktär och framtida planering.

Landskap och bebyggelse

Kontinuiteten som stockholmarnas nöjes- och rekreationsområde:

I området finns många byggnader som avspeglar områdets långa tradition som kultur- och nöjesområde och som fortfarande används för ändamålet.

Sekelskiftets (1900) arkitekturströmningar: Museer och andra offentliga byggnader från tiden samt fyra byggnader för den Allmänna konst- och industriutställningen som ägde rum här 1897, ger goda exempel på tidstypisk arkitektur.

Rekreation och nyttjande

Mångfalden av sevärdheter, besöksmål, rekreationsmöjligheter och natur kännetecknar Västra Djurgårdsön. Området erbjuder en unik möjlighet att inom ett begränsat område kombinera olika typer av upplevelser – från besök på Gröna Lund till fika och fågelskådning. Kombinationen av lockande attraktioner, kultur, boställen och ett tilltalande landskap mitt i en storstad har få motsvarigheter i landet.

Promenadstråken längs vattnet erbjuder till stor del en vilsam miljö med vackra utblickar och närhet till fågellivet. Längs Galärvarvet är promenaden viktig för upplevelsen av områdets historia, samtidigt som den erbjuder naturliga kommunikationsstråk till flera besöksmål.

Möjligheten att ta sig till området med kollektiv båttrafik är en tillgång.

MÅLBILD

Här är ett urval av de punkter för målbilden som identifierats i vård- och utvecklingsplanen för västra Djurgårdsön, med utgångspunkt från den aktuella fastighetens karaktär och den framtida planeringen.

Landskap och bebyggelse

Området ska vidareutvecklas med utgångspunkt från traditionen som nöjesområde, den unika miljön med blandningen av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, parker, äldre träd, vatten och ett rikt djurliv.

Det offentliga rummet ska ha en kvalitet och värdighet som motsvarar områdets natur- och kulturvärden och attraktivitet i övrigt.

För att bibehålla områdets attraktivitet behöver verksamheter och anläggningar kunna vidareutvecklas och förnyas. Området bedöms tåla viss komplettering och förändring. Ny bebyggelse ska lokaliseras och utformas med respekt för den aktuella platsens grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden.

Ny- och tillbyggnader samt tillfälliga anläggningar och byggnader ska vara placerade och gestaltade med omsorg utifrån områdets grundläggande karaktär och värden.

Rekreation och nyttjande

Området ska bestå som ett av Stockholms viktigaste besöks- och turistmål.

Nöjen, kultur och evenemang ska prioriteras före ny bostadsbebyggelse.

Området ska erbjuda tilltalande promenadstråk i historiska miljöer, vackra omgivningar med parker och träd samt vatten.

Stränderna ska så långt möjligt vara lättillgängliga för allmänheten.

Området ska så långt möjligt erbjuda tilläggningsplatser för kulturhistoriskt värdefulla fartyg och båtar.

Det ska eftersträvas att bussuppställningsplatser och parkeringsytor i första hand lokaliseras utanför Djurgårdsön.

SJÖGÅRDEN

Delområdet består av Skeppsholmen, Kastellholmen, Beckholmen samt Djurgårdsöns västra strand. Med centrum i Skeppsholmen och Kastellholmen är Sjögården ett samlat landskap, där tiden som örlogsbas satt tydliga spår. Merparten av bebyggelsen tillkom under 1700- och 1800-talen, vilket ger en stark historisk atmosfär. På 1950-talet började den militära verksamheten att avvecklas. Slutpunkten kom 1969 när Stockholms örlogsvarv flyttade till Muskö.

Öster om Gröna Lund ligger Djurgårdsstaden, en samlad stadsmiljö med småskalig bostadsbebyggelse från 1700- och 1800-talen. I Djurgårdsstaden bodde hantverkare som arbetade på det varv som på 1700-talet låg där Gröna Lund finns idag.

Vid stranden nedanför bostadsbebyggelsen ligger Nya Djurgårdsvarvet.

Delområdets centrala och attraktiva läge är en tillgång för besöksnäringen. Det innebär också att det finns intresse för ett ökat markutnyttjande i form av bland annat ny bebyggelse och tillbyggnader av befintlig bebyggelse. De maritima spåren i området kan då riskera att försvagas.

VÄRDEN SOM BÖR TAS TILLVARA OCH UTVECKLAS

Här är ett urval av de värden som identifierats i vård- och utvecklingsplanen för Sjögården, med utgångspunkt från den aktuella fastighetens karaktär och den framtida planeringen.

Landskap och bebyggelse

Bebyggelsefronterna mot vattnet är en viktig del i Stockholms stadsbild.

Inom området finns bevarade anläggningar som kajer, pirar, torrdockor, kranar, pålar, och dykdalber.

Djurgårdsstadens trähusbebyggelse är Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse om man undantar Gamla stan.

Museer och nöjesetablissemang längs Djurgårdsstranden: Utöver museibyggnaderna med rötter i örlogsbasen är Vasamuseet och Gröna Lund viktiga inslag i Djurgårdsstrandens karaktär.

Rekreation och nyttjande

Sjögården är en oas i staden med begränsad trafik, närhet till vatten och promenader i parkstråk.

Promenadstråken längs vattnet ger vackra utblickar, där Stockholms karakteristiska läge vid vattnet kan upplevas.

MÅLBILD

Här är ett urval av de punkter för målbilden som identifierats i vård- och utvecklingsplanen för Sjögården, med utgångspunkt från den aktuella fastighetens karaktär och den framtida planeringen.

Landskap och bebyggelse

Sjögården ska uppfattas som ett samlat maritimt landskap med stark historisk atmosfär, präglad av verksamheten vid Stockholms örlogsbas.

Djurgårdsstrandens museer och andra besöksmål är liksom bostadshusen, levande verksamheter som också är viktiga delar i områdets karaktär.

Anläggningar med anknytning till varvsverksamhet, som kajer, kranar, dockor, pålar och dykdalber ska värnas som ett av områdets kännemärken.

Eventuella nybyggnader ska inordnas i den befintliga bebyggelsestrukturen men tillåtas ha en egen karaktär.

Rekreation och nyttjande

Området ska vara ett attraktivt besöksmål och en mötesplats med inriktning på maritim verksamhet, kultur, nöjen, utbildning och hantverk.

De unika kulturhistoriska värdena ska vara utgångspunkten för områdets vidare utveckling.

Stränder och kajer ska så långt möjligt vara framkomliga för allmänheten.

Ett visst inslag av tilläggsplatser för fritidsbåtar kan förstärka den maritima karaktären och öka tillgängligheten till området.

SKEPPSHOLMSVIKEN - EN DEL AV NATIONALSTADSPARKEN

Det är främst tre historiska karaktärer i området och dess omgivning som bör vara vägledande i den fortsatta planeringen och som lyfts fram som Nationalstadsparkens värden. Det dels att området även i fortsättningen ska vara stockholmarnas nöjes- och rekreationsområde, med byggnader och verksamheter som avspeglar dessa verksamheter. Anläggningar ska därför kunna vidareutvecklas och förnyas. Ny bebyggelse ska dock lokaliseras och utformas med respekt för den aktuella platsens grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden. Dels är det området som en del av verksamheten vid Stockholms örlogsbas, med Skeppsholmen som historisk bas. Här är mötet med vattnet, såsom utformning av kaj och angränsande bebyggelse, avgörande för att bevara upplevelsen av området som en del av den historiska örlogsbasen. Därför skulle exempelvis ett visst inslag av tilläggsplatser för fritidsbåtar kunna tillåtas. Eventuella nybyggnader på fastigheten bör därmed anpassas till detta men ändå tillåtas ha en egen karaktär.

Idag erbjuder den här delen av Djurgården ett tilltalande nät av promenadvägar. Det aktuella området bör planeras så att de kan anslutas till detta. Stranden nedanför området bör så långt möjligt kunna nyttjas av allmänheten.

Ovan, Karta över västra Djurgården där planområdet är markerat med rött.

Nedan, Vy mot väster över planområdet.

KULTURHISTORISK KLASSIFICERING AV BEBYGGELSE

Stockholms stad har antagit en klassificeringskarta med kulörmarkeringar för byggnader av olika kulturhistoriskt värde. Klassificeringen som utförs av Stockholms stadsmuseum är ett kunskapsunderlag utan rättsligt bindande verkan.

Blå:

Bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Grön:

Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Gul:

Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde

Streckad:

Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet. Fastigheter som inte är klassificerade kan ha stora kulturhistoriska värden, även om Stadsmuseet ännu inte tagit ställning till dessa värden.

Inom kvarteret Skeppsholmsviken är samtliga byggnader streckade. Byggnaderna är alla uppförda efter 1960.

GÄLLANDE PLANER

För planområdet finns två gällande planer.

Fastigheten Skeppsholmsviken 9 omfattas av stadsplan 4602, som vann laga kraft 1957-09-23. Planen medger parkeringsyta för den aktuella tomten. Stadsplanen omfattade ursprungligen även det nordvästra hörnet av kvarteret konsthallen, och medgav bostadshus med specialateljéer för konstnärer inom denna yta. Parkeringen var avsedd att täcka behovet för de planerade ateljébyggnaderna intill Liljevalchs. Planen meddelar inget skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Plan O-178 (laga kraft 1899-04-07) gäller för zonen närmast vattnet. Planen togs fram för att möjliggöra ny bostadsbebyggelse och nya gator i området som ursprungligen omfattade hela Djurgårdsstaden. Inom planområdet medges en gata längs stranden. Planen meddelar inget skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

FÖR DJUPAD ÖVERSIKTSPLAN

KUNGLIGA NATIONALSTADSPARKEN

I propositionen om Kungliga Nationalstadsparken (1994/95:3) konstaterar regeringen att översiktsplanerna har en viktig roll för hanteringen av Nationalstadsparken. "I planerna bör avgränsas närmare de områden inom nationalstadsparken som bör skyddas som parklandskap eller naturmark liksom de zoner inom nationalstadsparken som präglas av en mer omfattande bebyggelse och där det behövs klara och enkla regler för nödvändiga kompletteringar av byggnader och anläggningar."

Därför har Solna och Stockholm tagit fram en fördjupad översiktsplan för de områden som ingår i respektive kommun. Planen kompletterar andra planer och program som tas fram för Nationalstadsparken – av Solna stad, Länsstyrelsen och Kungliga Djurgårdens Förvaltning.

Översiktsplanens syfte är att ge vägledning för beslut om användningen av mark- och vattenområden och hur den byggda miljön ska utvecklas och bevaras. Fastigheten för Skeppsholmsviken ingår i Nationalstadsparken som en del av den bebyggda och anlagda delen.

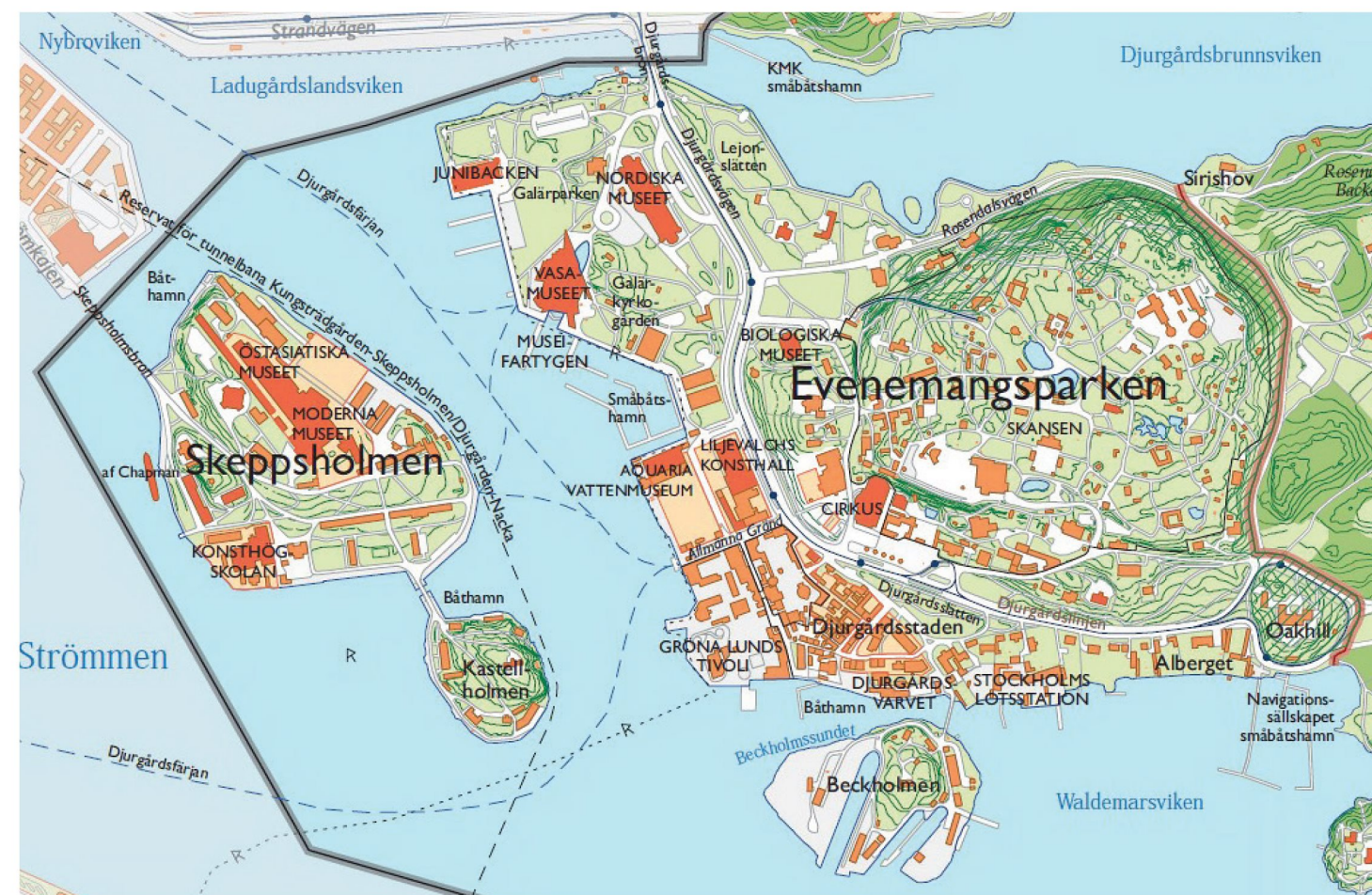
Enligt den fördjupade översiktsplanen hyser Nationalstadsparkens historiska landskap unika värden. Området fyller även viktiga funktioner i staden och regionen, för boende och besökare. Parken har med dess unika blandning av forskning och utbildning samt kultur, nöjen och rekreationsvärden mycket stor betydelse. Den innehåller mycket av det som drar besökare till staden och utgör ett viktigt rekreationsområde för storstadens invånare.

Den aktuella fastigheten ligger inom ett av den fördjupade översiktsplanens delområden som benämns Evenemangsparken.

Evenemangsparken omfattar den mer bebyggda västra

delen av Djurgårdsön. Området utgör ett nöjescentrum med stor betydelse för staden och besökare med sin koncentration av etablissemang, och som utflyktsmål i ett attraktivt och vattennära parklandskap. Här följer ett urval av punkter för Evenemangsparken som utgör vägledning för markanvändning och utveckling av området och som berör Skeppsholmsviken.

- ♦ Evenemangsparken vidareutvecklas som den nöjes- och lustpark den varit under mer än hundra år.
- ♦ Området är ett av Stockholms viktigaste besöks- och turistmål. Dess utveckling har stor betydelse för besöksnäringen.
- ♦ För att bibehålla områdets attraktivitet som evenemangspark behöver verksamheter och anläggningar kunna vidareutvecklas och förnyas.
- ♦ Områdets karaktär och särskilda kulturhistoriska värden i byggnader, parker och miljöer bevaras.
- ♦ Området bedöms tåla viss komplettering och förändring. Det stora trycket på området innebär att även relativt små kompletteringar bör föregås av detaljplanering.
- ♦ Evenemangsparkens karaktär i stadens inre vattenrum bevaras, som ett glesare bebyggt parklandskap i kontrast till stenstaden.
- ♦ Det offentliga rummet mellan byggnader och anläggningar motsvarar inte områdets attraktivitet i övrigt och behöver åtgärdas. Stränderna bör så långt möjligt göras offentliga och bekvämt tillgängliga.
- ♦ Nöjen och evenemang prioriteras före ny bostadsanvändning.

Delområde Evenemangsparken i den fördjupade översiktsplanen för Nationalstadsparken. Stockholmsdelen.

HISTORISKA KARAKTÄRER SOM LYFTS FRAM I DEN FÖR DJUPADE ÖVERSIKTSPLANEN

Flottans landskap och sjöfartens - Strandområdena i väster mot Skeppsholmen kom att domineras av sjöfart och varvsverksamhet. Sambanden med flottans fäste på Skeppsholmen var starka.

Lustpark och utställningsområde - Områdena vid Lejonslätten och vid Hasselbacken utvecklades då till centrum för stadens nöjesliv sommartid. Gröna Lund, Sveriges äldsta tivoli. I samband med Världsutställningen 1897 omgestaltades Lejonslätten.

I det större vattenlandskapet - Områdets karaktär har betydelse för upplevelsen av stadens inre vattenrum med bl.a. Saltsjön och Strömmen.

PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR

Inriktningen för den fortsatta planeringen av Evenemangsparken är enligt den fördjupade översiktsplanen, att den vidareutvecklas som den nöjes- och lustpark den varit under mer än hundra år.

För att vidmakthålla områdets attraktivitet som evenemangspark behöver verksamheter och anläggningar kunna vidareutvecklas och förnyas.

Evenemangsparken bör tåla vissa kompletteringar och förändringar, under förutsättning att dess grundläggande karaktär och kulturhistoriska värden bevaras. Områden vid Galärparken och Skeppsholmsviken är exempel på platser som med fördel kan förändras.

Områdets karaktär har betydelse för upplevelsen av stadens inre vattenrum. Det är viktigt att området kan upplevas som ett glesare bebyggt parklandskap i kontrast till den täta stenstaden. Detta bör dock, enligt den fördjupade översiktsplanen, inte hindra att väl anpassade kompletteringar och att enstaka, vackert utformade byggnader eller anläggningar uppförs. Detta kan ske under förutsättning att byggnaden eller anläggningen har samband med Evenemangsparkens huvudinriktning. En sådan byggnad kan få synas på samma sätt som Nordiska museets byggnad eller tornet Breda Blick.

Det stora antalet äldre träd inom området bidrar till den historiska karaktären liksom till karaktären av byggnader och anläggningar i parkmiljö. De hjälper även till att förstärka intilliggande spridningszoner och kärnområdets funktioner som livsmiljöer för växter och djur.

1646-1800-TAL

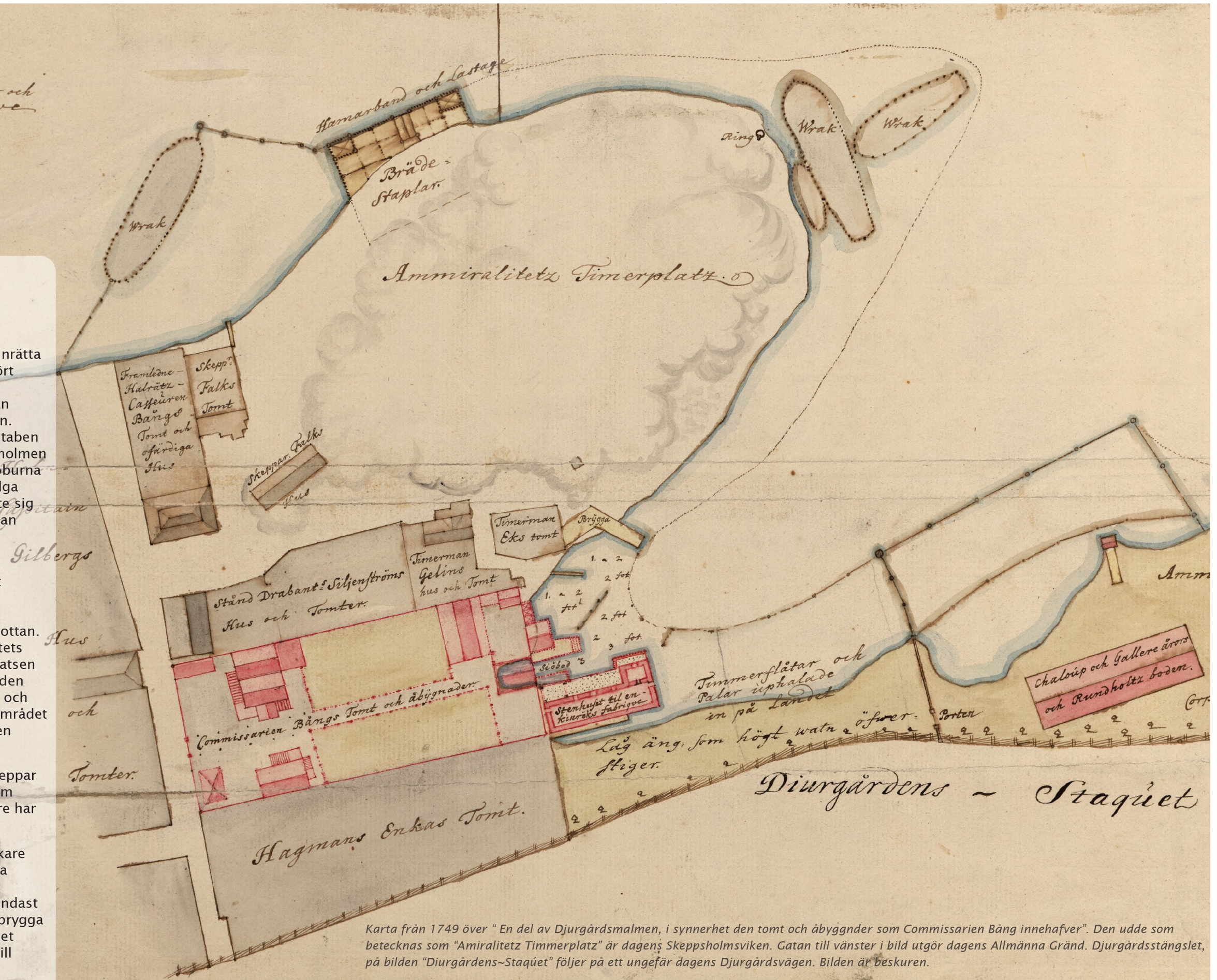
AMIRALITETETS OMRÅDE

Drottning Kristina skänkte 1646 en bit mark till amiralitetets krigsmanskassa med syftet att där inrätta ett sjukhus och bostäder för "förlamat och wanfört sjöfolk". Det rörde sig till en början om en tomt på ladugårdslandet, dagens Östermalm, men man bytte snart bort denna mot tomten på Djurgården. Amiralitetskollegiet hade bildats 1634 då marininstaben flyttade från nuvarande Blasieholmen till Skeppsholmen som blev Stockholms örlogsbas. För dåtidens sjöburna befolkning låg det därför nära till hands att utvidga området över Skeppholmsviken. Området sträckte sig ungefär från dagens Andréegata till Alkärret (gatan norr om Liljevalchs).

Redan 1680 flyttades emellertid de sjuka till den nya örlogsbasen i Karlskrona. Även då hospitalet flyttat och nya verksamheter, som exempelvis Djurgårdsvarvet, etablerats präglades området i huvudsak av verksamheter med anknytning till flottan. På en karta från 1749 kallas området för Amiralitets Timmerplats, och de byggnader som fanns på platsen beboddes bland annat av en stånddrabant (vid tiden en slags kunglig livvakt), en kassör, en skeppare och flera timmermän. Den grunda vik som gick in i området hade ännu inte fyllts ut, och vid stranden fanns en kimeröksfabrik.

Nedanför den upphöjda delen av området låg Skeppar Falks hus. På senare kartor benämns området som Skeppar Falks backe eller Falks berg, vilket senare har gett namn åt Falkenbergsgatan.

Vid mitten av 1700-talet hade Djurgårdens besökare ökat så kraftigt i antal att kungen beslutade att ta inträde till ön, och begränsade samtidigt antalet tilläggsplatser för båttrafik. Roddslupar fick nu endast lägga till vid dagens Djurgårdsbron och vid den brygga som senare fick namnet Allmänna Gränd. Området kom därmed att bli en av två officiella "entréer" till Djurgården.

Karta från 1749 över "En del av Djurgårdsmalmen, i synnerhet den tomt och åbyggnder som Commissarien Bång innehafver". Den udde som betecknas som "Amiralitets Timmerplats" är dagens Skeppsholmsviken. Gatan till vänster i bild utgör dagens Allmänna Gränd. Djurgårdsstängslet, på bilden "Djurgårdens-Staqüet" följer på ett ungefär dagens Djurgårdsvägen. Bilden är beskuren.

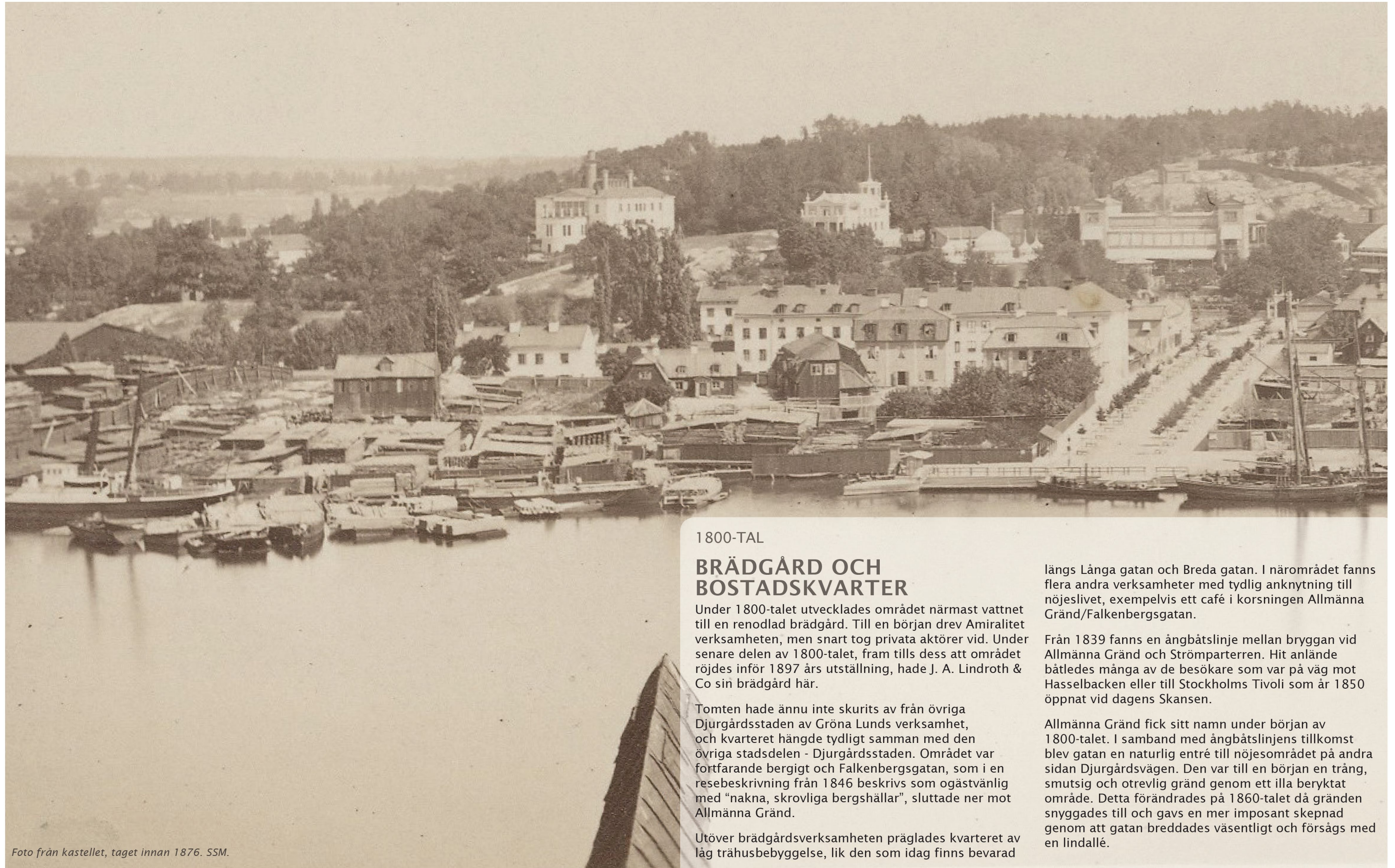

Foto från kastellet, taget innan 1876. SSM.

1800-TAL

BRÄDGÅRD OCH BOSTADSKVARTER

Under 1800-talet utvecklades området närmast vattnet till en renodlad brädgård. Till en början drev Amiralitet verksamheten, men snart tog privata aktörer vid. Under senare delen av 1800-talet, fram tills dess att området röjdes inför 1897 års utställning, hade J. A. Lindroth & Co sin brädgård här.

Tomten hade ännu inte skurits av från övriga Djurgårdsstaden av Gröna Lunds verksamhet, och kvarteret hängde tydligt samman med den övriga stadsdelen - Djurgårdsstaden. Området var fortfarande bergigt och Falkenbergsgatan, som i en resebeskrivning från 1846 beskrivs som ogästvänlig med "nakna, skrovliga bergshällar", sluttade ner mot Allmänna Gränd.

Utöver brädgårdsverksamheten präglades kvarteret av låg trähusbebyggelse, lik den som idag finns bevarad

längs Långa gatan och Breda gatan. I närområdet fanns flera andra verksamheter med tydlig anknytning till nöjeslivet, exempelvis ett café i korsningen Allmänna Gränd/Falkenbergsgatan.

Från 1839 fanns en ångbåtslinje mellan bryggan vid Allmänna Gränd och Strömparterren. Hit anlände båtledes många av de besökare som var på väg mot Hasselbacken eller till Stockholms Tivoli som år 1850 öppnat vid dagens Skansen.

Allmänna Gränd fick sitt namn under början av 1800-talet. I samband med ångbåtslinjens tillkomst blev gatan en naturlig entré till nöjesområdet på andra sidan Djurgårdsvägen. Den var till en början en trång, smutsig och otrevlig gränd genom ett illa beryktat område. Detta förändrades på 1860-talet då gränden snyggades till och gavs en mer imposant skepnad genom att gatan breddades väsentligt och försågs med en lindallé.

1870-TAL—1897

ALKÄRRETS TIVOLI

Vid Alkärrret, beläget ungefär där Liljevalchs konsthall ligger idag, fanns redan tidigt en liten nöjespark. På 1870-talet öppnade modellören Albert Lütze, som tidigare hade turnerat runt i Sverige med sitt vaxkabinett, ett fast tivoli på platsen. Han fortsatte dock att turnera runt i Sverige med delar av kabinettet. I annonser från tiden kan man läsa om "A. Lütze's mekaniska automatiska konst- och vaxutställning", "Albert Lützes eleganta plastiska museum" och "Albert Lützes briljanta och högst intressanta mekaniskt plastiska museum".

Resande vaxkabinett var populära inslag på tivolin och marknader under 1800-talet. De fungerade som lika delar underhållning, folkupplysning, skrämselfpropaganda och nyhetsförmedling.

Då Albert Lütze till slut tröttnade på det kringflackande livet, fick den 22-årige sonen Thiodolf 1877 ta över turnéverksamheten. Han hade tidigare uppträtt som både akrobat, lindansare och "apmänniska" på Berns och Mosebacke, och omtalas också som fyrverkare, alltså fyrverkeritillverkare. Albert Lütze och hustrun Johanna Willard fortsatte driva verksamheten i Alkärrret, som Thiodolf senare också tog över. Thiodolf hade även en yngre bror, Julius, som blev krögare på Gubbhyllan en bit upp i Hasselbacken.

På Lützes tivoli i Alkärrret fanns bland andra attraktioner en tvåvåningskarusell, komiska speglar, kraftmätare, ett spelande jättepositiv, en stor rundmålning med panorama över de senaste händelserna, en glashytta, en skjutbana, ett café och en "bierhall". Repertoaren bjöd på allt från trollkonstnärinnor och jättedamer till orakel och komiska danser samt hästdressyr. Här fanns också Grand Musee du Plastique, vaxkabinettet. Vaxkabinettet bestod av en mängd figurer i vax, i naturlig skala och ofta mekaniska och rörliga. Här kunde man se kvittrande fåglar och en sjungande stare, den sköna Esmeralda sittande i ett glasskåp med rörliga ögon som en riktig människa, Abdul Hamids favoritslavinna, även hon i en glaslåda och med rörlig barm som om hon andades, Påven Pius IX med rörliga ögon och mördargalleriet, en hel vägg med rad kända brottslingar, bland annat "3-dubbelmördaren från Skåne".

Bland de andra vaxmodellerna fanns "Konung Carl XV i kroppsstorlek", "Apan som fotograf", "Den spanska och italienska inkquisitionen och dess tortyrredskap", "Lindanserskan", "Fridtjof Nansen", "Furst Bismark von

Alkärrrets ingång mot Djurgårdsvägen. Ovanför byggnadens flaggprydda entré står att läsa "GRAND MUSEE DU PLASTIQUE". Foto från 1895. I vänster bildkant syns gaveln på Petterssonska huset. SSM.

Schönhausen", "en Vierlänsk blomsterflicka", "Skogs- eller hundmänniskan", "Den döende Zuaven", "Den hvilande oskulden", "Kejsar Napoleon III", "Den lustige trumslagaren" och "Den dansande mormor".

Det fanns även en särskild avdelning, ett anatomiskt museum, som förevisade verklighetstroga modeller av allt från hermafroditer, äggstockar och fullgångna foster till alkoholismagrar och veneriska sjukdomar i olika stadier. Till en början var den här delen av utställningen, som utgjorde en salig blandning av folkbildning och moraliserande sexualupplysning och bitvis även gränsade till pornografi, bara tillgänglig för vuxna män, men öppnades senare också för kvinnor.

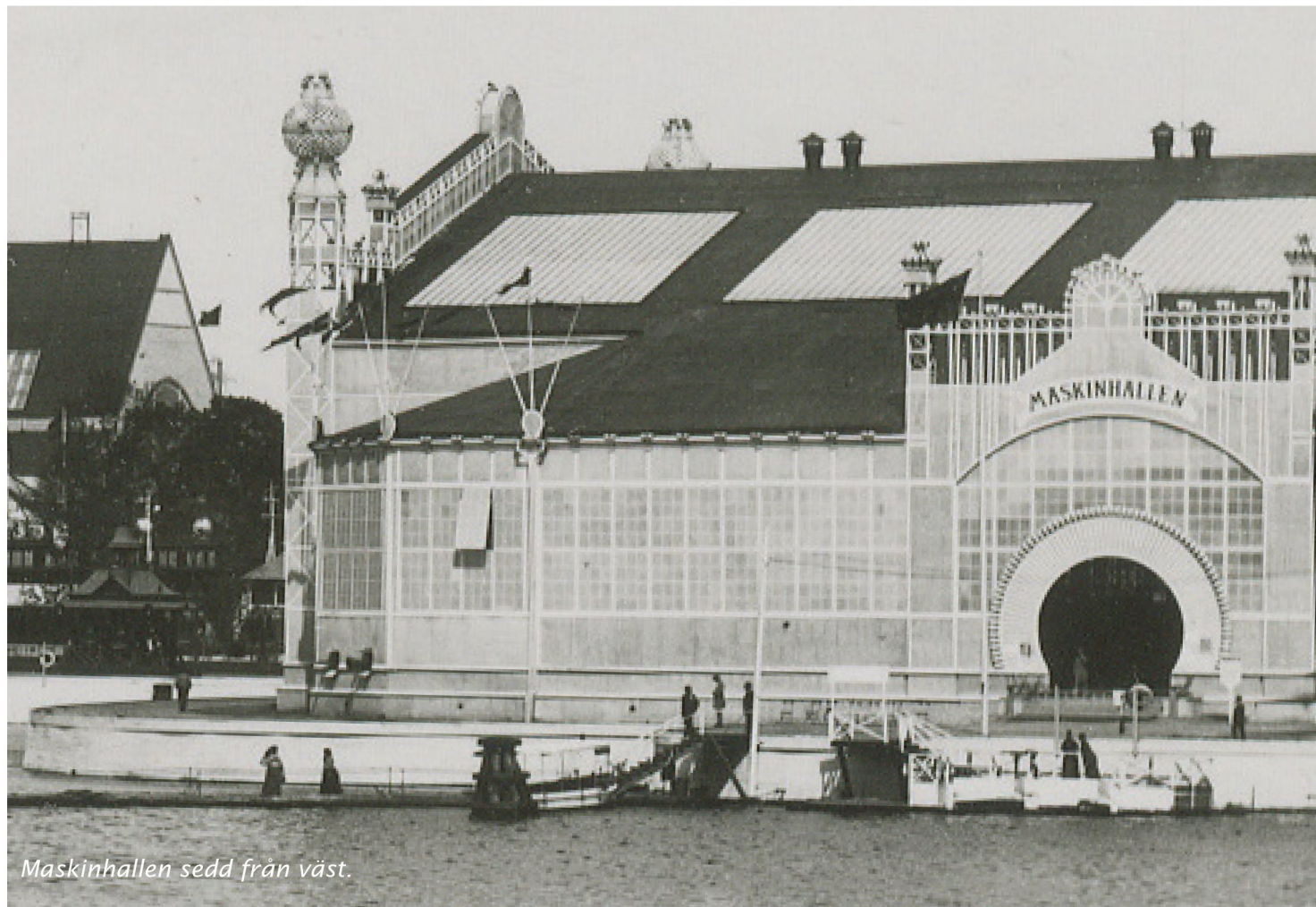
Man hade också en alligator och flera ormar. Thiodolfs första hustru omtalas som en "mycket framstående ormtjuserska" och paret höll sig därför med en skara jättereptiler som husdjur, både boaormar och alligatorer, även efter att hon slutat uppträda. Reptilerna ska sedan ha fått en pietetsfull begravning

någonstans på Djurgården. I en bok från 1933 spekuleras i vad framtida arkeologer ska tänka om de skulle stöta på dessa.

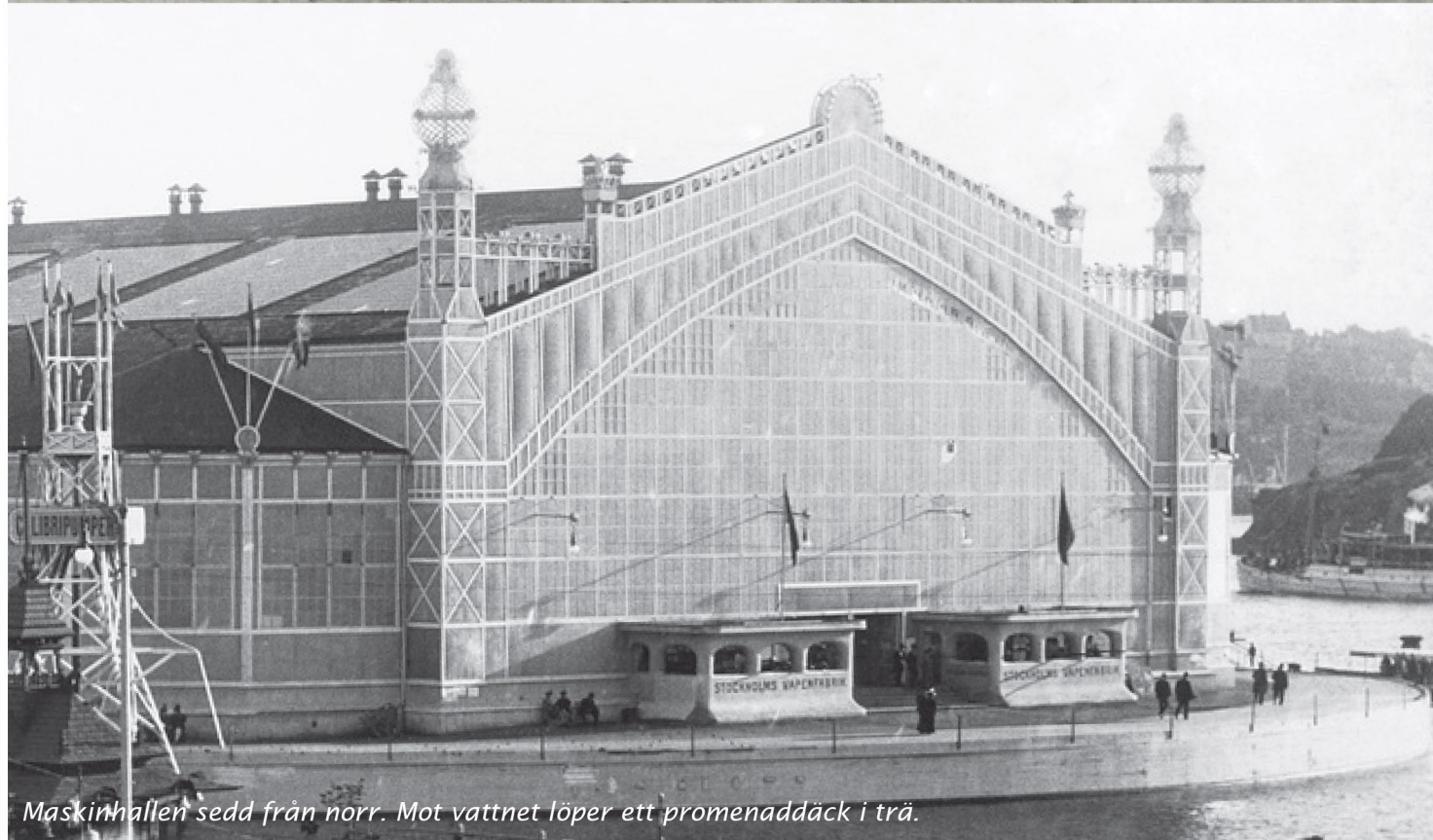
Thiodolf Lütze träffade 1883 på Jacob Schultheis då denne var på besök i Stockholm, och ska vid tillfället ha skrutit vitt och brett om de goda förtjänster tivolit vid Alkärrret gav. Uppmuntrad av detta hyrde Schultheis en öde tomt ett hundratal meter bort. Där öppnade han den tredje augusti samma år "Tivoli i Gröna Lund". Lütze och Schultheis kan dock inte ha varit bittra konkurrenter, för när Lütze i mitten av 1890-talet blev tvungen att lämna tomten inför den stora världsutställningen blev de kompanjoner, och Alkärrrets alla attraktioner flyttades till Gröna Lund. Schultheis hade inte behövt lämna ifrån sig någon mark eftersom hans tivoli, inklämt mellan förfallna bostadshus och varvsverksamhet, inte passade utställningens behov. Fyra år efter det att Alkärrstivolit fått lämna plats för utställningen, 1901, skrivs följande i Boken om Stockholm:

"Då stockholmaren nu för tiden talar om Gröna lund, menar han Gröna lunds tivoli. Detta Gröna lund är nu en ersättning för hvad Alkärrret för några år sedan var för gardist- och gatuarbetarepubliken och de lediga jungfrurna. Men Alkärrret var större, frekventerades lifligare och det gick också gladare till där. Du skulle ha varit med på Lützes kafé. Jag glömmer aldrig Lützes vackra flickor ... Ja, du må tro, där kunde man träffa på riktiga högdjur ibland.

När Alkärrret började planeras 1896, flyttade man hela härligheten med kraftmätare, akrobat- och knifkastningstält, gungor, karuseller o. s. v. öfver till Gröna lund, men man kunde icke flytta öfver det glada lifvet och Gröna lund torde aldrig bli, hvad Alkärrret var. Men alltid kan det löna mödan att titta in där en eller annan gång, helst en söndag, då man kan tro sig försatt till en marknadsplats med dess billiga folknöjen."

Maskinhallen sedd från väst.

Maskinhallen sedd från norr. Mot vattnet löper ett promenaddäck i trä.

1897

MASKINHALLEN

Inför 1897 års utställning planades hela kvarteret Skeppsholmsviken ut, och all bebyggelse och växtlighet rensades bort från tomten. Det berg som givit Falkenbergsgatan dess namn sprängdes bort. Den högsta punkten låg cirka sex meter över dagens marknivå och sluttade brant mot vattnet, särskilt i tomtens sydvästra hörn. Vid färjeläget var avståndet ner till fast berg cirka två meter. Sprängningsarbete och bortforsling tog sammantaget nio månader. Strandlinjen fylldes också ut och tomten fick den form den skulle komma att behålla under större delen av 1900-talet med en rak kant mot vattnet och en elegant bågform mot norr. Norr om Maskinhallen låg flottans flytande utställning omgärdad av en flottbro. Bassängen innanför flottbron hade med stort besvär muddrats till minst fyra meters djup. Bland annat hittades ett skeppsvrak som man med stor möda lyckades få bort.

Maskinhallen, som var den största byggnaden på området näst efter Industrihallen, uppfördes på tomten med långsidan mot vattnet. Byggnaden var 140 meter lång och hade ennockhöjd på 20 meter. Mittskeppet hade en fri spännvidd på 40 meter. Trots det gedigna intrycket Maskinhallen gav var den i själva verket mer av en kulisskonstruktion. Fasaden var utvändigt klädd med rosafärgad väv och gav ett tårtpappersliknande intryck. Ramverksindelningarna var målade med en ljus gråaktig färg och fönster och plåtorneringar i fasadens övre del var troligtvis målade i blyvitt bruten med grön umbra. I en tidning från tiden gick att läsa:

”Den rödaktiga färgen stod, särskilt när man såg den från sjön egendomlig och fin mot de andra utställningsbyggnaderna”

Utställningen hade föregåtts av en arkitekttävling där flera välkända arkitekter bjudits in för att tävla om att formge områdets huvudbyggnader. Tävlingsjuryn gav

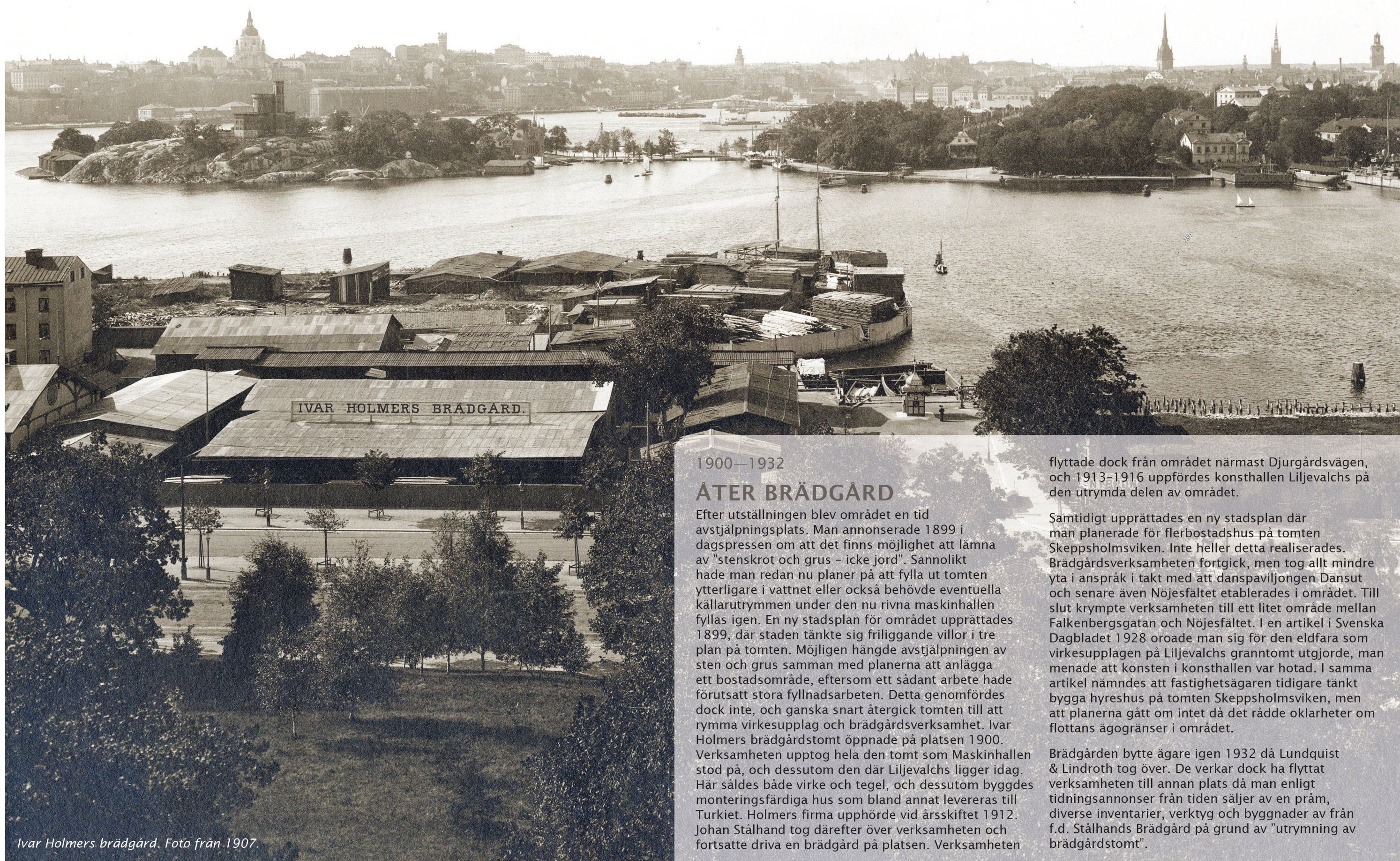
arkitekt Eugen Thorburn första pris för sitt förslag till en maskinhall i trä, men beslutade sedan att en stålkonstruktion skulle passa bättre tillsammans med de maskiner som ska ställas ut i lokalen. Uppdraget gick därför i slutändan till Ferdinand Boberg vars tävlingsförslag utgjordes av just en stålstomme. Civilingenjören Fritz Söderbergh som gjorde beräkningarna för själva konstruktionen kom också att få visst inflytande även över den visuella utformningen av byggnaden.

Under utställningen sattes sju färjelinjer in, och de besökare som inte anlände via den nyanlagda Djurgårdsbron kom till området med båt. För dessa besökare utgjorde Maskinhallen det första storslagna intrycket av utställningen där den tornade upp sig bredvid bryggan vid Allmänna Gränd då man rundade Kastellholmen. Byggnaden utgjorde på så sätt även entrén till hela utställningsområdet för de besökare som anlände sjöledes.

Då man anlände till bryggan vid Allmänna Gränd låg Maskinhallen till vänster. Till höger fanns ett annex med en panncentral som drev många av de maskiner som visades upp i utställningshallen. En gångbro förband de båda byggnaderna med varandra. Runt Maskinhallen löpte ett brett promenaddäck av trä. Kajfronten och gångytan var målade i en ljus slamfärg, liksom gångbron över Allmänna Gränd.

Innanför promenaddäcket, utmed den långsida som vette mot vattnet låg Strandpaviljongens restaurant, ett av utställningens få serveringsställen med spriträttigheter. Den bestod av en rektangulär öppen veranda utmed Maskinhallens vägg och en grusad yta med en uteservering. Intill låg också en rund musikpaviljong där man om kvällarna spelade militärmusik för restauranggästerna.

Vid 1897 års slut monterades Maskinhallen ner, och en annons för stålskelettet lades ut i dagspressen. Köpare blev Kvarnsvedens Pappersbruk, där hallen monterades upp med en ny tegelfasad och står än idag.

Ivar Holmers brädgård. Foto från 1907.

1900–1932

ÅTER BRÄDGÅRD

Efter utställningen blev området en tid avstjälningsplats. Man annonserade 1899 i dagspressen om att det finns möjlighet att lämna av "stenskröt och grus – icke jord". Sannolikt hade man redan nu planer på att fylla ut tomten ytterligare i vattnet eller också behövde eventuella källarutrymmen under den nu rivna maskinhallen fyllas igen. En ny stadsplan för området upprättades 1899, där staden tänkte sig friliggande villor i tre plan på tomten. Möjligen hängde avstjälpningen av sten och grus samman med planerna att anlägga ett bostadsområde, eftersom ett sådant arbete hade förutsatt stora fyllnadsarbeten. Detta genomfördes dock inte, och ganska snart återgick tomten till att rymma virkesupplag och brädgårdsverksamhet. Ivar Holmers brädgårdstomt öppnade på platsen 1900. Verksamheten upptog hela den tomt som Maskinhallen stod på, och dessutom den där Liljevalchs ligger idag. Här såldes både virke och tegel, och dessutom byggdes monteringsfärdiga hus som bland annat levereras till Turkiet. Holmers firma upphörde vid årsskiftet 1912. Johan Stålhand tog därefter över verksamheten och fortsatte driva en brädgård på platsen. Verksamheten

flyttade dock från området närmast Djurgårdsvägen, och 1913–1916 uppfördes konsthallen Liljevalchs på den utrymda delen av området.

Samtidigt upprättades en ny stadsplan där man planerade för flerbostadshus på tomten Skeppsholmsviken. Inte heller detta realiserades. Brädgårdsverksamheten fortgick, men tog allt mindre yta i anspråk i takt med att danspaviljongen Dansut och senare även Nöjesfältet etablerades i området. Till slut krympte verksamheten till ett litet område mellan Falkenbergsgatan och Nöjesfältet. I en artikel i Svenska Dagbladet 1928 oroade man sig för den eldfara som virkesupplagen på Liljevalchs granntomt utgjorde, man menade att konsten i konsthallen var hotad. I samma artikel nämndes att fastighetsägaren tidigare tänkt bygga hyreshus på tomten Skeppsholmsviken, men att planerna gått om intet då det rörde oklarheter om flottans ägo gränser i området.

Brädgården bytte ägare igen 1932 då Lundquist & Lindroth tog över. De verkar dock ha flyttat verksamheten till annan plats då man enligt tidningsannonser från tiden säljer av en präm, diverse inventarier, verktyg och byggnader av från f.d. Stålhands Brädgård på grund av "utrymning av brädgårdstomt".

1916—1930

DANSUT

Helfrid Lambert, född 1868, var en känd skådespelerska, operettsångare och tonsättare under andra hälften av 1800-talet. Hon scendebuterade 1886 på Stockholmsoperan, och kom sedan att spela en rad roller på bland annat Södra teatern, Östermalmsteatern, Vasateatern i Helsingfors och på stora Teatern i Göteborg. Hon drog sig tillbaka från teatern 1916, 48 år gammal, och startade istället danspaviljongen Dansut.

Dansut öppnade sent på säsongen 1916, lördagen den 22 juli. I tidningarna beskrivs både förberedelserna inför öppningen och ambitionerna med verksamheten. Man hade för avsikt att skapa ett respektabelt dansställe för ungdomar. I dagspressen skrivs inför öppningsdagen:

"Stället kommer nog att bli guteradt, ty där skall öfvas sträng uppsikt, så att inga element, som kunna störa den måttfulla ungdomsglädjen, insläppas."

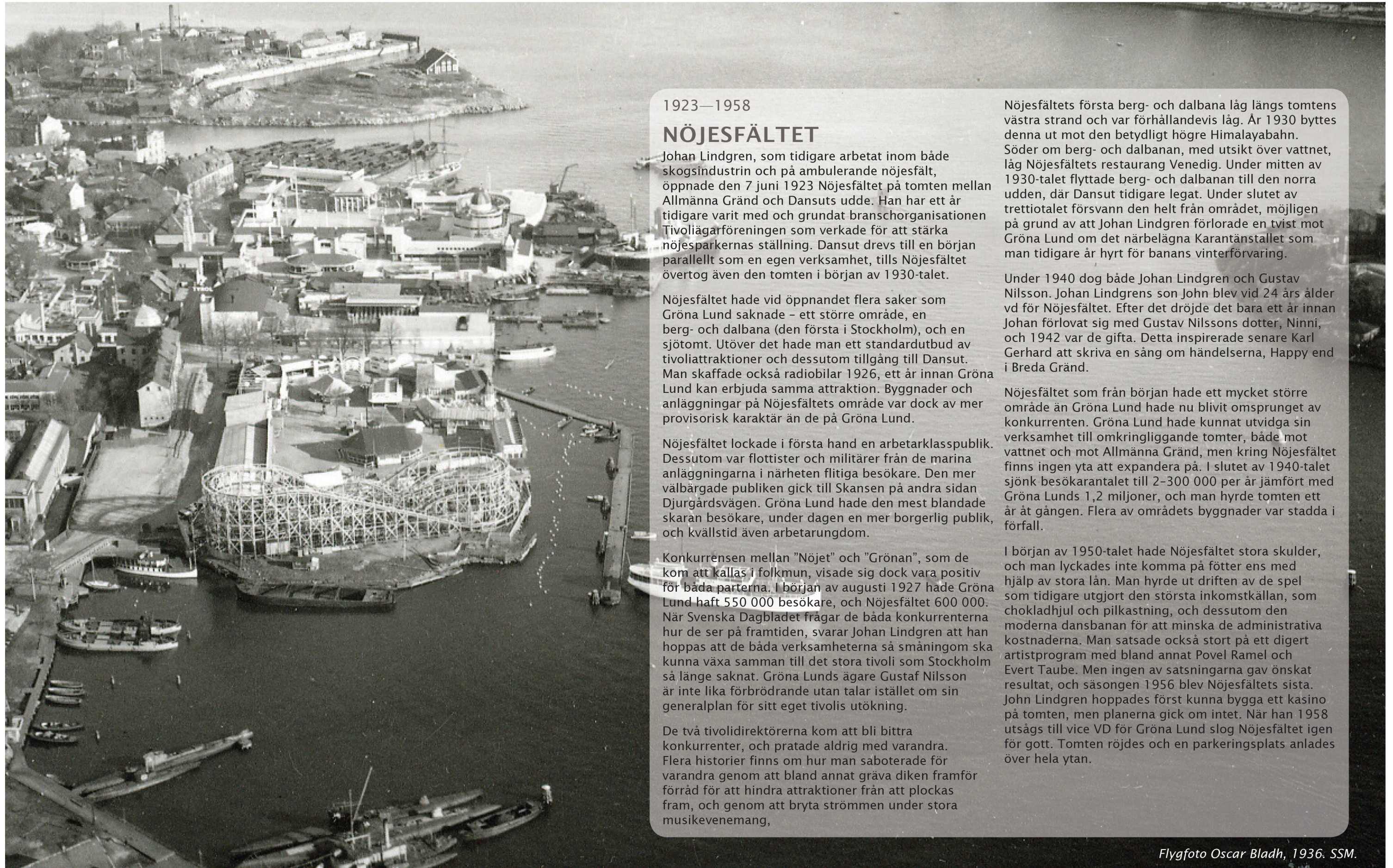
Dansut låg på Skeppsholmsvikens norra del, på den rundade udde som skapats på tomten i och med världsutställningen 1897. Mitt på tomten fanns två överbyggda runda dansbanor, förenade genom en musikpaviljong. Dansbanorna rymde 100 par vardera, "om sämjan var god", och mellan dem fanns det plats för en sexmannaorkester. Här fanns också en loggia med öl- och vinservering och en pergola. På sandplanen kring danspaviljongen fanns småbord uppställda. Här planterades även lagerträd, och i slänten ner mot vattnet anlades en gräsmatta. Planer fanns även på både en strandpromenad och på pålar i sjön en finare strandpaviljong med vilstolar och soltält, och dessutom en kaj för gondoler och små rodd- och

segelbåtar. Helfrid tänkte sig skapa ett Venedig i miniatyr i den lilla Dansutviken. Om detta faktiskt förverkligades är oklart.

Möjligen låg det också något mer nöjesetablissemang i anslutning till Dansut. I Nordisk familjebok från 1917 kan man läsa följande: "Dansbanor finnas på flera ställen, t. ex. Dansut nedanför Liljevalchs konsthall på Djurgården. En fast cirkus finnes där." I samma utgåva beskrivs "cirkus" på följande sätt: "I vår tid nyttjas ordet circus för att beteckna en lokal, i hvilken konstberidare och akrobater uppträda inför allmänheten."

Helfrid Lambert drev Dansut fram till 1923, då hon sålde verksamheten till teaterdirektören Edwin Janse. Då Nöjesfältet samma år öppnade på tomten intill drevs verksamheterna parallellt en tid innan Nöjesfältet övertog området. Danspaviljongen revs då för att ge plats åt en berg- och dalbana. Namnet Dansut levde dock vidare ännu en tid.

Dansut sett från norr. Nederst i bild syns fortfarande rester från 1897 års anläggning i form av en kallmur vid vattenbrynet. Bild från 1927.

1923—1958

NÖJESFÄLTET

Johan Lindgren, som tidigare arbetat inom både skogsindustrin och på ambulerande nöjesfält, öppnade den 7 juni 1923 Nöjesfältet på tomten mellan Allmänna Gränd och Dansuts udde. Han har ett år tidigare varit med och grundat branschorganisationen Tivoliägarföreningen som verkade för att stärka nöjesparkernas ställning. Dansut drevs till en början parallellt som en egen verksamhet, tills Nöjesfältet övertog även den tomten i början av 1930-talet.

Nöjesfältet hade vid öppnandet flera saker som Gröna Lund saknade – ett större område, en berg- och dalbana (den första i Stockholm), och en sjötomt. Utöver det hade man ett standardutbud av tivoliattraktioner och dessutom tillgång till Dansut. Man skaffade också radiobilar 1926, ett år innan Gröna Lund kan erbjuda samma attraktion. Byggnader och anläggningar på Nöjesfältets område var dock av mer provisorisk karaktär än de på Gröna Lund.

Nöjesfältet lockade i första hand en arbetarklasspublik. Dessutom var flottister och militärer från de marina anläggningarna i närheten flitiga besökare. Den mer välbärgade publiken gick till Skansen på andra sidan Djurgårdsvägen. Gröna Lund hade den mest blandade skaran besökare, under dagen en mer borgerlig publik, och kvällstid även arbetarungdom.

Konkurrensen mellan "Nöjet" och "Grönan", som de kom att kallas i folkmun, visade sig dock vara positiv för båda parterna. I början av augusti 1927 hade Gröna Lund haft 550 000 besökare, och Nöjesfältet 600 000. När Svenska Dagbladet frågar de båda konkurrenterna hur de ser på framtiden, svarar Johan Lindgren att han hoppas att de båda verksamheterna så småningom ska kunna växa samman till det stora tivoli som Stockholm så länge saknat. Gröna Lunds ägare Gustaf Nilsson är inte lika förbrödande utan talar istället om sin generalplan för sitt eget tivolis utökning.

De två tivolidirektörerna kom att bli bittra konkurrenter, och pratade aldrig med varandra. Flera historier finns om hur man saboterade för varandra genom att bland annat gräva diken framför förråd för att hindra attraktioner från att plockas fram, och genom att bryta strömmen under stora musikevenemang,

Nöjesfältets första berg- och dalbana låg längs tomtens västra strand och var förhållandevis låg. År 1930 byttes denna ut mot den betydligt högre Himalayabahn. Söder om berg- och dalbanan, med utsikt över vattnet, låg Nöjesfältets restaurang Venedig. Under mitten av 1930-talet flyttade berg- och dalbanan till den norra udden, där Dansut tidigare legat. Under slutet av trettioalet försvann den helt från området, möjligen på grund av att Johan Lindgren förlorade en tvist mot Gröna Lund om det närbelägna Karantänstallet som man tidigare år hyrt för banans vinterförvaring.

Under 1940 dog både Johan Lindgren och Gustav Nilsson. Johan Lindgrens son John blev vid 24 års ålder vd för Nöjesfältet. Efter det dröjde det bara ett år innan Johan förlovat sig med Gustav Nilssons dotter, Ninni, och 1942 var de gifta. Detta inspirerade senare Karl Gerhard att skriva en sång om händelserna, Happy end i Breda Gränd.

Nöjesfältet som från början hade ett mycket större område än Gröna Lund hade nu blivit omsprunget av konkurrenten. Gröna Lund hade kunnat utvidga sin verksamhet till omkringliggande tomter, både mot vattnet och mot Allmänna Gränd, men kring Nöjesfältet finns ingen yta att expandera på. I slutet av 1940-talet sjönk besökarantalet till 2–300 000 per år jämfört med Gröna Lunds 1,2 miljoner, och man hyrde tomten ett år åt gången. Flera av områdets byggnader var stadda i förfall.

I början av 1950-talet hade Nöjesfältet stora skulder, och man lyckades inte komma på fötter ens med hjälp av stora lån. Man hyrde ut driften av de spel som tidigare utgjort den största inkomstkällan, som chokladhjul och pilkastning, och dessutom den moderna dansbanan för att minska de administrativa kostnaderna. Man satsade också stort på ett digert artistprogram med bland annat Povel Ramel och Evert Taube. Men ingen av satsningarna gav önskat resultat, och säsongen 1956 blev Nöjesfältets sista. John Lindgren hoppades först kunna bygga ett kasino på tomten, men planerna gick om intet. När han 1958 utsågs till vice VD för Gröna Lund slog Nöjesfältet igen för gott. Tomten röjdes och en parkeringsplats anlades över hela ytan.

Flygfoto Oscar Bladh, 1936. SSM.

1961—1988

WASAVARVET

Redan 1959, två år innan bärgningen av skeppet Vasa, började man projektera för det provisoriska Wasavarvet. Hans Åkerblad (son till arkitekten Carl Åkerblad) och Björn Howander från Åkerblads Arkitektkontor stod för ritningarna. Kunskaperna om fartygets mått och status var begränsade, vilket komplicerade arbetet med det tillfälliga museet som ju behövde stå färdigt vid bärgningen. En stor del av byggmaterialet skänktes till projektet, vilket också i viss mån satte ramarna.

Skeppet Vasa bärgades 1961 och fick sin tillfälliga placering vid Skeppsholmsviken. Från början visades Vasa utan däck och master. Taket på Wasavarvet kom därför att höjas i omgångar, allt eftersom fler detaljer kom på plats och skeppet ökade i höjd.

Anläggningen bestod av en överbyggd ponton vid kajen där själva fartyget låg, och två sammanbyggda lägre byggnadskroppar på land. Pontonens ytterväggar var klädda i korrugerad aluminiumplåt som skiftade i blått, och de lägre huskropparna var upptill klädda

med träpanel. Byggnaderna bestod i övrigt av glas och betong.

Då byggnaden uppfördes var den tänkt att bli ett sjuårigt provisorium, men kom istället att rymma skeppet Vasa under 27 år.

Under åren 1964–1973 diskuterades olika alternativ för det permanenta Vasamuseet. Man övervägde att bygga det på samma plats, men diskuterade även Beckholmen, galärvarvsområdet, Hundudden och Skeppsholmen. Slutligen bestämde man sig för att reservera en tomt på galärvarvsområdet för ändamålet.

I samband med att Wasavarvet fick sin tillfälliga placering på Skeppsholmsviken fick tomten delvis en ny form. Den rundade udden som tillkom inför världsutställningen 1897 rätades ut, och istället tillkom det raka avslut den har behållit till idag. Man gjorde också i ordning det omkringliggande gaturummet med bland annat nya refuger och trottoarkanter.

På parkeringen som anlagts på Nöjesfältets gamla tomt anlades en liten bensinmack, och vid vattnet en liten marina.

Vasaskeppet flyttas till det nya Vasamuseet år 1988.

Wasavarvet sett från parkeringsplatsen. Okänt fotoår.

Wasavarvet sett från ovan. Under vinterhalvåret fungerade parkeringsplatsen som upplag för småbåtar.

Museets innergård under invigningsdagen. Fasaderna utgjordes av större glaspartier och träpanel.

Wasavarvets huvudentré. Den borte huskropppen byggdes senare om till spårväghall.

Alkärrshallens ursprungliga gestaltning med utskjutande skärmtak och färgsättning i rött och gult.

Jeremy Becker och Göran Flodin under ombyggnaden. Foto DN 1991.

1990–2018

AQUARIA OCH ALKÄRRSHALLEN

Då Wasavarvet lämnade byggnaden för det nybyggda Vasamuseet 1988 flyttade nya verksamheter in i de gamla lokalerna som anpassades efter de nya hyresgästernas behov.

Den norra byggnadskroppen togs över av Stockholms Spårvägar, som behövde en vagnhall för sin nya spårvägslinje. Djurgårdslinjen, öppnade 1991, och var från början en renodlad museispårväg. Den yta som fungerat som innergård för Wasavarvet bebyggdes med ytterligare en vagnhall. Den byggnad som ursprungligen rymt museet behöll till stora delar sin ursprungliga gestaltning med plant tak och mörk träpanel på fasadernas övre del. Alkärrshallen. Den nya vagnhallen gavs en till viss del historiserande utformning med tilltaget takutsprång, gul träpanel och snickeridetaljer i mörkrött. Byggnaden försågs även med höga portar med spröjsade fönster som tydligt signalerade användningsområdet – vagnhall för museispårväg.

I samband med att Spårväg City öppnade och linjen började trafikeras med reguljärtrafik 2010 genomgick

Alkärrshallen en större ombyggnad. Två nya spår och nya administrationslokaler tillkom för att möta kraven den nya verksamheten ställde. Den norra byggnadskroppen omgestaltades då helt och gavs ett uttryck som anpassades efter den andra byggnaden med gul träpanel och flackt sadeltak. Denna mellersta byggnaden förenklades i sin tur något – de röda detaljerna försvann, liksom det takutsprång som tidigare funnits vid huvudgaveln.

Sommaren 1991 öppnade även vattenmuseet Aquaria i den södra huskroppen. Grundaren och akvarieentusiasten Göran Flodin hade själv hämtat hem stora delar av interiören från Costa Rica. Det nya museet utnyttjade den befintliga byggnaden, bland annat användes en gradäng i en hörsal för att skapa en damm i det tropiska regnskogslandskap som utgör museets huvudattraktion.

Utställningen har med tiden utvidgats. Ytan närmast vattnet inkluderades i verksamheten 1994 när byggdes museet ihop med Östersjön genom en laxtrappa. Serveringen med panoramavy över Skeppsholmen och Stockholms inlopp invigdes 1997. Byte och renovering av takstolar skedde 2016, och 2017 öppnade utställningen Fantastic Frogs i en enklare utbyggnad av provisorisk karaktär i anslutning till uteserveringen.

"Djungelrummet" strax efter invigningen. Reportagefoto i DN oktober 1991.

Planområdet sett från vattnet.

NULÄGE

Inom planområdet finns idag tre sammanbyggda huskroppar som inrymmer Aquaria vattenmuseum och spårvagnsdepån Alkärrshallen. Två av byggnaderna uppfördes ursprungligen för att inrymma Wasavarvet, det provisoriska museum där Vasaskeppet visades mellan 1961–1988. Den mellersta byggnaden som länkar samman de övriga två tillkom 1991.

Den norra och den mellersta byggnaden rymmer spårvagnsdepån Alkärrshallen, och den södra Aquaria vattenmuseum. Alkärrshallen är utvändigt klädd med gulmålad stående locklistpanel. Flera fönstertyper förekommer – den mellersta byggnaden har spröjsade fönster och den norra huskroppen har längs norrsidan ett fönsterband med underkantshängda fönster av modernare snitt. Båda byggnaderna har portar med spröjsade fönster.

Aquarias fasad är klädd med mörk rundtimmerpanel. Mot vattnet markeras café och festlokal genom ett utskjutande inglasat parti med flackt takfall. Nedanför det glasade partiet är fasaden indragen och avstängd för besökare.

Mot sjösidan finns en yta med uteservering, trädäck och laxtrappa i form av en smal träränna. Grånat trä och natursten präglar gestaltningen av platsen. Planteringar i form av träd och mindre buskar förekommer. Strandkanten nedanför trädäcket är stenig och obearbetad. Flera typer av räcken förekommer, träräcken med krysstag eller med diagonalställd träspaljé, vajerräcke och smidesräcke.

Gavlarna som vetter mot vattnet har försetts med tillbyggnader i olika etapper och av olika karaktär, som sammantaget ger ett oordnat och provisoriskt intryck.

SPÅR AV DET URSPRUNGLIGA WASAVARVET

Idag är det endast Aquarias volym med trappmotiv mot Falkenbergsgatan/Alkärrret och fönsterbandet längs den södra långsidan som minner om det ursprungliga Wasavarvet. Invändigt finns vissa material bevarade från byggåret i personalutrymmena, som träpanel i tak, en spiraltrappa samt golvbeläggning på det övre planet. Ursprungliga trädetaljer är dock vattenskadade och genomgående i dåligt skick. Under Wasavarvets tid fanns även en hörsal i byggnaden vars gradäng har kunnat återanvändas i regnskogsutställningen. Det är emellertid svårt för den oinvigde att utläsa den ursprungliga funktionen. I övrigt bevarar anläggningen inga karaktärsdrag eller ursprungliga detaljer från byggnadstiden.

Alkärrshallen har bevarat än mindre av det ursprungliga uttrycket. Den norra byggnadskroppen var fram till 2010 igenkännbar som en del av det ursprungliga museet, men genomgick vid tidpunkten

en totalrenovering då byggnaden kläddes med gulmålad panel och det platta taket ersattes av ett flackt sadeltak.

Alkärrshallen har inte bedömts invändigt, eftersom det inte rör sig om ett utrymme som frekventeras av allmänheten.

PARKEN

Strax nordöst om Alkärrshallen, mot Båthall 2, finns en yta där två asfalterade gång- och bilvägar löper i en svängd form kring en mindre plantering i mitten. Mot vattnet och gästhamnen Wasahamnen finns en gles skärm med uppvuxna lövträd, bland annat björkar. En sentida mindre byggnad med mörk panel är placerad mellan parkytan och Alkärrshallen. Längs vattnet löper en brygga med servicestationer för hamnens gäster. Strandkanten utgörs av en obearbetad grusslänt. Planteringar och kantsten är sentida och har tillkommit under det senaste decenniet.

Aquaria sett från parkeringen.

Fönsterbanden som vetter mot parkeringen minner om den ursprungliga gestaltningen.

Senare tillägg vid Alkärrshallens östra gavel ger ett provisoriskt intryck.

Trappgaveln vid Aquarias entré är en rest från det ursprungliga Wasavarvet.

Alkärrshallens två huskroppar renoverades 2010, och gavs då ett gemensamt uttryck med gulmålad panel.

Parken nordöst om Alkärrshallen, och den mindre byggnad med mörk panel som föreslås rivas.

KULTUR- VÄRDEN

SKEPPHOLMSVIKEN

Områdets kulturvärden är i huvudsak immateriella och kopplade till platsens användning, med lång kontinuitet som stockholmarnas rekreations- och nöjesområde. Här har bland annat förekommit tivoli, dansbana, nöjesfält och uppställningsplats för ambulerande nöjesfält. Platsen hade också stor betydelse under världsutställningen 1897, då den utgjorde en av två huvudentréer till området och dessutom rymde en av utställningens märkesbyggnader, Maskinhallen. Spår efter den omfattande omgestaltningen av som stora delar av den västra delen av Djurgårdsön då genomgick finns fortfarande bevarade. Tomten nivellerades inför uppförandet av Maskinhallen och fick sin nuvarande form genom omfattande utfyllningar i vattnet. Detta

kan dock inte anses vara värdefulla fysiska uttryck för platsens funktion under utställningen.

Inom området finns få eller inga fysiska strukturer som från kulturvärdessynpunkt kan anses värda att bevara. Strandlinjen är obearbetad och saknar äldre anläggningar. Ingen äldre växtlighet finns heller sparad. Den parkyta som gränsar mot Galärparken, och som ingår i planområdet, har tills nyligen saknat medveten gestaltning. Befintliga planteringar är sentida.

Liljevalchs är en blåklassad byggnad med synnerligen höga kulturvärden i planområdets direkta närhet. I anslutning till konsthallen planeras dock en utbyggnad som kommer skymma delar av huvudbyggnaden från sjösidan och på så vis i någon mån göra miljön mindre känslig för förändring. Liljevalchs är inte heller en byggnad som ursprungligen varit avsedd att utgöra ett motiv från sjösidan.

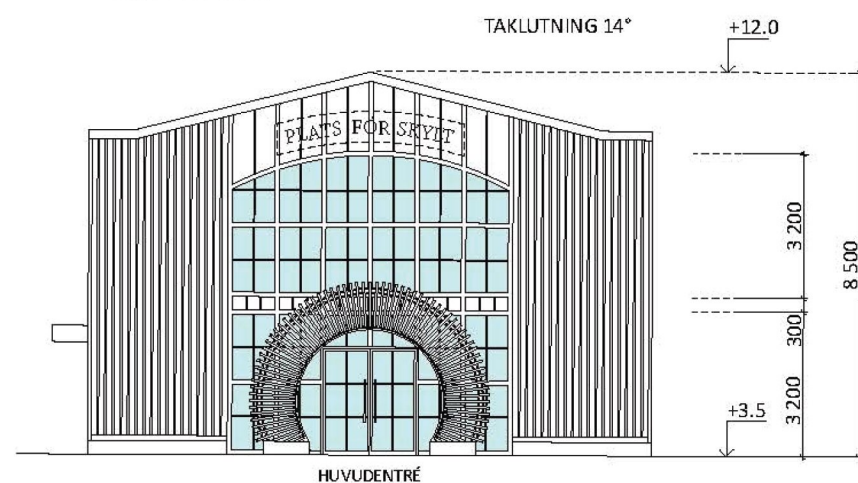
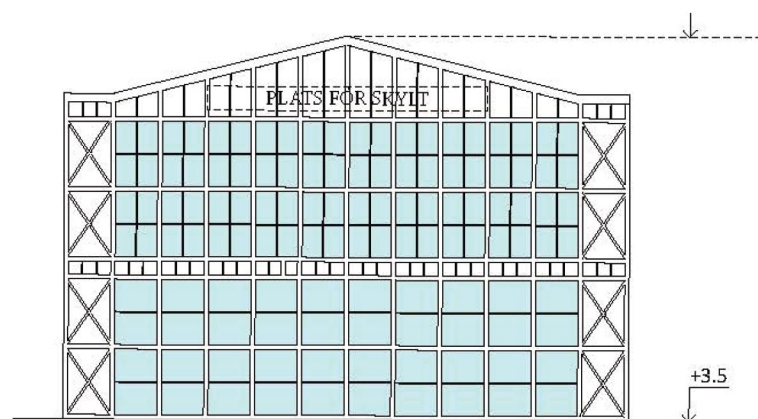
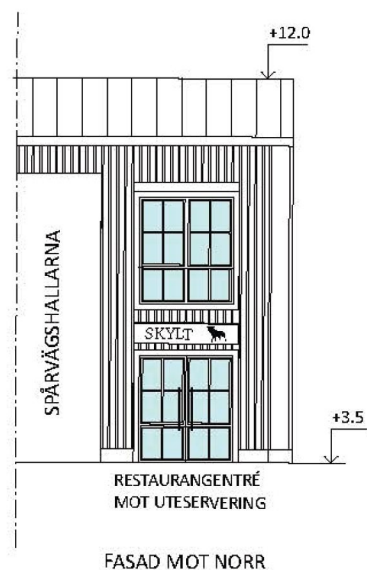
BYGGNADERNA

Aquaria och Alkärrshallen som avgränsar området mot norr bedömdes i utredningen för planarbetet inom Skeppsholmsviken 6 sakna eller ha begränsade kulturvärden. Ingen närmare utredning gjordes emellertid vid tillfället.

De två yttre huskropparna rymde ursprungligen Wasavarvet som 1961 byggdes som ett provisoriskt museum för det nyligen bärgade skeppet Vasa. En yngre byggnad länkar samman de två ursprungliga huslängorna. I den södra huskroppen finns vissa ursprungliga material bevarade. Dessa är dock i dåligt skick, och förekommer endast i personalutrymmen. Då Wasavarvet byggdes var tanken att byggnaden skulle vara ett provisorium under en kort period, och materialkvalitet valdes sannolikt därefter. Byggnaderna är idag kraftigt förändrade och bedöms sakna särskilda kulturvärden.

FASAD MOT SÖDER

FASAD MOT ÖSTER,
FALKENBERGSGATANFASAD MOT VÄSTER,
SALTSJÖN

FASAD MOT NORR

TAK:
DUBBELFÄLSAD PLÅT
KULÖR SVART

MARKISER

FÖNSTER, FODER:
KULÖR LJUST VARMGRÅ
(NCS S 2005-Y50R)

PANEL:
LOCKLÄKT 22x45
PANELBRÄDA 22x170
KULÖR "DJURGÅRDSGRÖN"
(NCS S 6020-G30Y)
EXAKT KULÖR STÅMS AV
EFTER PROV MÅLNING

MARKISER

FÖNSTER, FODER,
FÖNSTERBRÖSTNINGAR:
KULÖR LJUST VARMGRÅ
(NCS S 2005-Y50R)

SOCKEL: BETONG

DEL AV SÖDERFASAD

Utsnitt ur fasadritningar och fasadgestaltning
daterade 2018-10-15, Tillsammans Arkitekter.

KONSEKVENSER

Konsekvensdelen är uppdelad i tre delar. Först redogörs för planförslagets konsekvenser för kvarteret och närområdet, därefter följer ett avsnitt om med analys av vpunkter. Slutligen redogörs för konsekvenser för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och för Nationalstadsparken.

KVARTERET OCH NÄROMRÅDET

RIVNING

Den byggnad som idag rymmer Aquarias vattenmuseum föreslås rivas för att ge plats för ny bebyggelse.

Byggnaden rymde ursprungligen Wasavarvet, men har sedan regalskeppet flyttade till det nya Vasamuseet till stora delar rivits eller förändrats till nära nog oigenkännlighet. Byggnaden var från början provisorisk till sin karaktär, och var aldrig tänkt att husera den ursprungliga verksamheten under en längre period. Anläggningen var därtill tydligt orienterad mot vattnet och mot Liljevalchs med följderna att sidan som vette mot den stora parkeringsytan gavs en mindre påkostad gestaltning. Den ursprungligen mer bearbetade norra byggnadskroppen är idag helt omgestaltad och till vissa delar riven.

Kulturvärden knutna till befintliga byggnader är påfallande låga. Rivning av den byggnad som idag rymmer Aquaria ger inte upphov till några negativa konsekvenser för kulturmiljön.

NY ANVÄNDNING

Den tidiga bebyggelsen på platsen har varit kopplad till flottans verksamhet i området, men med tiden kommit att utgöras av bostäder och brädupplag med mindre marin prägel. Sedan mitten av 1800-talet har den huvudsakligen rymt olika typer nöjesanläggningar, Alkärrets tivoli, 1897 års utställning, dansbana, Nöjesfältet, Wasavarvet och idag Aquaria vattenmuseum. Den nya verksamheten kopplar inte an till nöjestradiationen lika självklart som dagens museiverksamhet, men har fortfarande en viss koppling till platsens identitet som nöjescentra.

Alkärreshallen behåller i stora drag befintlig användning, även om verksamheten utökas något.

Att museiverksamheten försvinner från platsen bedöms innebära viss negativ påverkan på platsens kulturvärden kopplade till den långa nöjestradiationen.

UTFORMNING AV NY BEBYGGELSE

Fasad- och takmaterial bör regleras i planen och knyts samman med den pågående detaljplanen för Skeppsholmsviken 6, där material och gestaltning är tydligt reglerade. Även om den nya konferensbyggnaden är tänkt att bli ett provisorium bör fasaden ges en bearbetad gestaltning. Wasavarvet som utgör grunden till dagens anläggning var vid uppförandet planerad att rivas redan efter sju år, men har blivit kvar i flera decennier.

Alkärreshallen fasader har givits en gestaltning som tydligt signalerar funktionen (vagnhall kopplad till museijärnväg) även om de omgestaltats något sedan uppförandet.

Den nya konferensanläggningens södra fasad förses med grönmalad träpanel. Gavelpartier i stål och glas med inspiration från 1897 års maskinhall utgör en lämplig front mot vattnet. Motivet med byggnader med gavel mot sjösidan återfinns även i de gamla galärskjuln. Gestaltningen klargör inte funktionen,

men för tankarna till äldre teknisk industribebyggelse med stora behov av ljusinsläpp, samtidigt som det moderna formspåket klargör att det rör sig om en ny byggnad.

Den föreslagna nya byggnaden tar avstamp i traditioner knutna till platsen, och knyter an till befintlig och planerad ny bebyggelse i området. Fasad- och takmaterial bör, liksom färgsättning, förankras i platsens byggnadstradition och stämmas av med antikvarie under processens gång. Att Alkärreshallens fasader flyttas ut medför inga konsekvenser för platsens kulturvärden, förutsatt att de behåller befintlig gestaltning och inte förenklas.

FRONTEN MOT VATTNET

Hur fronten mot vattenrummen hanteras är en av de mest betydande frågorna för riksintresset och kulturmiljön.

Stockholm har som regel vårdade och ofta karaktärsskapande bebyggelsefronter mot vattnet. Skeppsholmsviken är kanske det främsta exemplet på motsatsen. Nuvarande strandlinje är en utfyllnad som varken har en bearbetad kaj eller "naturlig" karaktär bevarad. Strandskanten har varit i oordning sedan 120 år, den iordningställdes inte efter 1897 års utställning eftersom en permanent lösning förväntades efteråt. Någon sammanhängande bebyggelsefront har inte funnits sedan Nöjesfältet revs på 1950-talet. Det har inte heller funnits en riktig kaj, en långsgående boardwalk (gångväg på bryggdäck) eller liknande. Båtbryggor i olika former har förekommit under lång tid.

Att ändra strandskanten är därför inte känsligt. Strandskanten bedöms också tåla en högre grad av bearbetning än den som fanns under Nöjesfältets tid då den, liksom nu, präglades av utfyllnadsmassorna.

Befintlig bebyggelsefront mot sjösidan ger med senare tillägg i olika etapper ett obearbetat och skräpigt intryck och stranden är idag otillgänglig för den

stora allmänheten. Den nya förslaget med tre tydliga och i förhållande till varandra förskjutna gavlar, tillsammans med de föreslagna offentliga ytorna i form av servering och bryggdäck, skapar ett lugnare och mer bearbetat uttryck med förankring i lokala traditioner som sammantaget stärker planområdets front mot vattenrummet. De föreslagna åtgärderna bedöms medföra positiva konsekvenser för platsens kulturvärden.

NÄROMRÅDE

Strandlinjen runt planområdet och den intilliggande tomten Skeppsholmsviken 6 har inte haft en ordnad karaktär sedan utställningen 1897. Detsamma gäller tillgängligheten, det har under en lång period varit en otillgänglig strandsträcka.

Att en ordnad strandlinje tillskapas och de nya bryggdäcken runt planområdet tillgängliggör densamma bedöms medföra positiva konsekvenser för platsens kulturvärden.

MARK- OCH ANLÄGGNINGSARBETEN

Då tomten bereddes inför 1897 års utställning sprängdes stora delar av det berg som gett namn åt Falkenbergsgatan bort. Sprängmassorna användes för att fylla ut tomten i vattnet. Omfattande muddringsarbeten utfördes också för att bereda plats för flottans utställning.

Då både tomt och sjöbotten genomgått stora anläggningsarbeten i relativt sen tid är det inte troligt att det finns kulturhistoriskt eller arkeologiskt värdefulla lämningar kvar i vare sig mark eller på sjöbotten. Också tomtens och strandlinjens utformning är resultat av dessa arbeten, och saknar historisk förankring.

De planerade mark- och anläggningsarbetena bedöms inte medföra några negativa konsekvenser för platsens kulturvärden.

VYER

Observera att fotona för montagen har beskurets. Montage som visar det upplevda avståndet till planområdet, sett från vypunkterna, har inte varit tillgängliga för bedömning.

Skeppsholmsvikens front mot vattnet är synlig från ett stort antal platser i Stockholm, och är till och med avbildad på det första fotografiet av staden, ett panorama från Mosebacke, taget 1846. Planområdet med omgivande verksamheter utgör ett tydligt blickfång från många av stadens viktiga utsiktspunkter, som Monteliusgatan på Mariaberget och Mosebacketerassen.

Platsen utgör även en välkänd front mot Stockholms inlopp. Planområdet ligger mitt i förgreningen mellan de två huvudsakliga infartslederna till Stockholm från Saltsjön. Här passerar dagligen såväl privat trafik som turistbåtar och sjöburen lokaltrafik. Tomten är också synlig från Stadsgårdskajen där många kryssningsfartyg lägger till.

Nedan beskrivs det nya planförslagets konsekvenser, sett ur ett stadsbildsperspektiv. Förslagets påverkan på viktiga utblicksplatser runt om i staden har analyserats med hjälp av fotorenderingar.

- ♦ **Skeppsholmen** är en välfrekventerad del av Nationalstadsparken med flera museer, museifartyg och goda möjligheter att röra sig längs vattnet. Den valda platsen för fotomontaget är vid Djurgårdsfärjans färjeläge, en plats där många står och blickar ut över vattnet.
- ♦ **Per Anders Fogelströms terrass** vid Fjällgatan är en av stadens främsta utsiktspunkter, ett givet mål för turister och flitigt besökt även av stockholmare. Vypunkten kan tveklöst räknas in bland "de viktigaste utsiktspunkter" som omnämns i riksintressets uttryckstext.

Planområdet sett från Skeppsholmen. Foto sommaren 2017.

Den nya byggnaden underordnar sig de två befintliga huskropparna som utgör Alkärrshallen, och höjer sig inte nämnvärt över den byggnad som ersätts. Nockhöjden är något högre än det befintliga Aquaria, men håller fortfarande en lägre skala än Alkärrshallen. Detta får till följd att Liljevalchs skymms något mer än i dagsläget ur vissa vinklar. Den tillbyggnad som är under uppförande inom Konsthallen 1 kommer dock snart att höja sig mellan Liljevalchs och Ferdinand. I övrigt skymms inga märkesbyggnader. Det lummiga band av grönska som präglar dagens vy kommer även fortsättningsvis att dominera bilden från vattnet.

Att de tre gavlarna mot sjösidan befrias från senare tillkomna tillbyggnader i form av bland annat installationsutrymmen och altaner skapar en tydligt sammanhållen front, vilket är positivt för vyn från sjösidan. Motivet med gavlarnas, i förhållande till varandra, förskjutna läge existerar redan idag, men förstärks i det nya förslaget. Den norra huskroppens gavel öppnas upp genom nya fönsterpartier. Byggnaden har flera fönstertyper, och det spröjsade uttrycket återkommer i entrégaveln mot Liljevalchs.

Konferensanläggningens funktion framgår inte genom gestaltningen - den glasade gaveln signalerar tidig verkstadsindustri eller liknande, men känns på samma gång samtida. Motivet med gavel mot vattnet bedöms vara lämpligt i sammanhanget, och återkommer på flera ställen längs södra Djurgårdens stränder. Längsidan mot söder underordnas gavlarna genom en nedtonad utformning där fasadens slutenhet bryts upp av bröstningspaneler under bottenplanets fönster och något varierande fönsterstorlek. Fasadkulören har valts med utgångspunkt i Djurgårdsstaden befintliga färgskala. Den angivna NCS-kulören stämmer emellertid inte med den kulör som i allmänhet benämns "Djurgårdsgrön". Uppstrykningsprover bör utföras och godkännas av antikvarie innan slutlig fasadkulör bestäms. Byggnaden är visserligen provisorisk, men kommer likväl sannolikt att vara en tydligt exponerad del av fronten mot vattenrummet under en förhållandevis lång period.

Bryggdäcket öppnar upp den tidigare slutna tomt, och stärker kontakten med vattnet genom en mer ordnad karaktär som tillgängliggör strandremsan och binder samman sträckan med Djurgårdens övriga stränder. Den lummighet som går förlorad kring dagens laxtrappa vägs upp av den växtlighet som tillkommer vid tomtens nordvästra hörn, framför Alkärrshallens gavel. Utrymmet rakt nedanför Ferdinand upplevs som något av ett mörkt hål, och bör under processen ges en mer bearbetad utformning.

Planförslaget, vy från Per Anders Fogelströms terrass.

Planförslaget, vy från Skeppsholmen.

RIKSINTRESSET STOCKHOLMS INNERSTAD MED DJURGÅRDEN

Utöver en motivering har ett antal olika uttryck utpekats som värdebärande för riksintresset. De olika uttrycken beskrivs mer ingående på s. 3. Nedan följer en konsekvensbeskrivning för respektive område, indelat efter samma rubriker som på s. 3.

SJÖFARTS-, HANDELS- OCH INDUSTRISTADEN

PÅVERKAN OCH KONSEKVENSER

Kvarteret Skeppsholmsviken har en intressant historik som en del i flottans anläggningar. Det är dock länge sedan sjöfarten präglade platsen. Brädgårdar (i omgångar) och tivolit Nöjesfältet samt de senaste årtiondenas användning som parkering har gjort ett tydligt brott i kontinuiteten. Möjligen kan Wasavarvet som fanns på platsen 1961–1988 sägas ha haft en koppling till flottan och sjöfarten. De delar av anläggningen som är bevarande från tiden för Wasavarvet är dock så förändrade att de inte längre är läsbara i det sammanhanget.

En användning som konferensanläggning innebär att platsen inte kommer att kunna användas för sjöfartsändamål under överskådlig tid. Detta bedöms dock inte i jämförelse med nuvarande situation medföra negativa konsekvenser för riksintresset. Inga negativa konsekvenser för uttrycket bedöms uppstå om planförslaget realiserar.

NÖJES- OCH REKREATIONSANLÄGGNINGAR

PÅVERKAN OCH KONSEKVENSER

Att Aquaria stänger och ersätts av en konferensanläggning bedöms innebära vissa negativa konsekvenser för de uttryck som är knutna till rekreation och nöjesliv. Konferensanläggningen har visserligen koppling till de nöjesanläggningar som finns i området, men är mindre tillgängligt för

allmänheten och kan inte sägas utveckla nöjes- och rekreationsutbudet på platsen.

Det nya promenadstråket på bryggorna utanför konferensanläggningen och Alkärrhallen förbättrar och utökar möjligheterna att röra sig längs södra Djurgårdens tilltalande stränder och uppleva de rika kulturmiljöerna, inte minst de på Skepps- och Kastellholmarna.

Att museiverksamheten Aquaria försvinner från platsen bedöms innebära viss negativ påverkan på riksintresset. Det planerade bryggdäcket med promenadstråk bedöms medföra positiva konsekvenser.

STOCKHOLMSKA SÄRDRAG

PÅVERKAN OCH KONSEKVENSER

ANPASSNINGEN TILL NATUREN

Det sammanhängande bandet av frodig grönska ovanför/bakom strandzonen blir genom den nya bebyggelsens fortsatt begränsade höjd även framledes ett bärande inslag i vyn. Förslaget innebär att några mindre träd och planteringar framför den mittersta byggnadens gavel mot sjösidan försvinner. Dessa ersätts emellertid med nya träd vid tomtens nordvästra hörn. Enligt förslaget planteras nya träd även i anslutning till den parkyta som är belägen mellan Alkärrshallen och Båthall 2. För särdraget anpassningen till naturen bedöms inga konsekvenser för riksintresset uppstå.

FRONTEN MOT VATTENRUMMEN

Stärks. Den befintliga situationen med otillgänglig vattenlinje och flera tillbyggnader av provisorisk karaktär ger ett rörigt och otillgängligt intryck. Den nya bebyggelsen bidrar till en kontinuerlig bebyggelsesekvens och förstärker den byggda prägel längs vattnet. Befintlig grundkaraktär med byggd strandzon stärks. En mer bearbetad strandkant med trädäck är etablerad inom det närliggande Gröna Lund och bedöms inte

innebära någon negativ påverkan på riksintresset. Planförslaget har ett medvetet förhållningssätt till den betydelsefulla roll i stadsbilden som berörd sträcka av Södra Djurgårdens strand spelar för stadsbilden. En välordnad strandzon bedöms på sikt kunna innebära positiva konsekvenser för riksintresset eftersom befintlig grundkaraktär på Södra Djurgården tydliggörs. För fronten mot vattenrummen bedöms planförslaget på sikt skapa positiva konsekvenser för platsens kulturvärden.

BLICKFÄNG OCH VYERNA FRÅN VIKTIGA UTSIKTSPUNKTER

Kvarteret Skeppsholmsviken har ett anslående läge i staden och är väl synligt från flera av de viktiga utsiktspunkterna i centrala Stockholm. Dagens situation med tillbyggda fasader av provisorisk karaktär ersätts av en mer samlad bebyggelsefront med framträdande gavlar. Påverkan på vyerna från viktiga utsiktspunkter bedöms vara positiva då dagens oordnade situation ersätts med en medvetet planerad bebyggelse som anspelar på befintliga liksom tidigare byggnadstraditioner i området.

KONTAKTEN MED VATTNET

Stärks. Planområdet är idag endast tillgängligt för betalande besökare till Aquaria. Den i övrigt otillgängliga strandlinjen gör platsens potential för vattenkontakt underutnyttjad. Med det nya promenadstråket på bryggor skapas en ny möjlighet för allmänheten att röra sig längs vattnet. Planförslagets bebyggelse med ett medvetet förhållningssätt till läget vid vattnet bedöms ge upphov till positiva konsekvenser för denna aspekt på riksintresset.

STADSSILUETTEN

Planförslagets nya bebyggelse påverkar inte stadssiluetten. Analysen av fotomontagen från de olika vyer visar att den nya byggnaden inte kommer att höja sig nämnvärt över den nuvarande anläggningen.

NATIONALSTADSPARKEN

VÄSTRA DJURGÅRDSÖN

Planförslaget uppfyller riktlinjen om att promenadstråken längs vattnet ska vara tillgängliga och förbättrar möjligheterna att röra sig längs Södra Djurgårdens stränder.

Det offentliga rummet vid Falkenbergsgatan/ Alkärrret blir tydligare definierat och får högre gestaltningsmässig kvalitet genom de parkytor som planeras i anslutning till planområdet.

Placering och föreslagen gestaltning av ny bebyggelse bedöms vara anpassad med respekt för omgivande bebyggelses karaktärsdrag, och har en tydlig koppling till tidigare bebyggelse i området.

Sammantaget bedöms området Västra Djurgårdsön vidareutvecklas enligt intentionerna i Vård- och utvecklingsplanen.

SJÖGÅRDEN

En utveckling enligt planförslaget stärker inte det maritima arvet kopplat till den långa perioden som örlogsbas. Det maritima arvet är inte utgångspunkten för den nya bebyggelsen. Den fysiska utvecklingen som planförslaget medger bedöms dock inte strida mot riktlinjerna eftersom även nöjen är ett befintligt inslag inom delområde Sjögården. Utformningen av nya byggnader bryter inte mot områdets karaktär utan har (i detta stadium) delvis influerats av tidigare bebyggelse på platsen. Det nya promenadstråket på bryggor stärker tillgängligheten till vattnet och kajerna. Härifrån kommer allmänheten ha bättre möjligheter att uppleva kulturmiljöerna på Skepps- och Kastellholmen än vad man har från Södra Djurgården i dagsläget.